

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: денна
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Податок на доходи фізичних осіб та його роль у формуванні доходів бюджету»**

(назва теми)

здобувача Пащенко Антона Валерійовича
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент, Рудик Наталія Василівна
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: доктор економічних наук,
професор, Буряченко Андрій Євгенович
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	6
1.1 Економічна сутність та функції податку на доходи фізичних осіб.....	6
1.2 Нормативно-правове регламентування та інформаційне забезпечення податку на доходи фізичних осіб в Україні:.....	16
1.3 Критичний огляд наукових публікацій з проблематики значення податку на доходи фізичних осіб	23
Розділ 2 КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Аналіз сучасних тенденцій надходжень до бюджету України	23
2.2. Оцінка фіскального значення податку на доходи фізичних осіб.....	29
2.3. Вплив макроекономічних факторів на податок на доходи фізичних осіб	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	46
3.1 Проблеми інформаційного забезпечення оподаткування доходу фізичних осіб.....	46
3.2 Прогресивна шкала оподаткування, можливості інтеграції зарубіжного досвіду в Україні.....	50
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	63

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. **Військовий ПДФО** – податок на дохід з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу.
2. **ЄС** – Європейський союз
3. **ЄСВ** - єдиний соціальний внесок
4. **ПДФО** – податок на доходи фізичних осіб
5. **ПКУ** – Податковий кодекс України
6. **рф** – російська федерація
7. **ФОП** – фізична особа - підприємець

ВСТУП

Актуальність теми

Аналіз податку на доходи фізичних осіб в умовах сучасної України насамперед є важливим через постійні зміни в податковому законодавстві та кризову ситуацію, викликану військовою агресією рф. ПДФО є одним з основних джерел формування доходів Державного та Місцевих бюджетів, від змін механізму роботи якого залежить фінансовий стан як Державного бюджету в цілому, так і кожного окремого громадянина. Тому важливо оцінити його фінансове та регулююче значення для того, щоб підвищити їх ефективність та збільшити обсяги надходжень до бюджету. Недостатньо дослідженими залишаються аспекти розміру податкового навантаження між різними категоріями платників та типами доходів, а також розподілу надходжень ПДФО по регіонах чи на загальнодержавний рівень. Враховуючи це, кваліфікаційна бакалаврська робота є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичним фундаментом для дослідження, стали підходи до оподаткування, таких авторів як: А. Сміт [1], Ф. Кене [2], Дж. М. Кейнс [3] та інших. Були використані актуальні праці 2023-2024 років, а саме статті таких вчених та дослідників як: Волохова І.С. [4], Лега О.В. [5], Логвіновська С.І. [6] та Тоцька О.Л. [7] та інші. Логвіновська С.І. та Лега О.В. звернули увагу на роль податку на доходи фізичних осіб та механізм його спрямування в умовах воєнного стану. Повний процес роботи податкової системи та законодавства в цілому можливо поділити на “до” та “після” 24 лютого 2022 року внаслідок численних змін та коректив в них. Ці дослідження невід’ємні для аналізу адаптації ПДФО та визначення оптимальних стратегій фінансової політики в кризових умовах [5,6]. Волохова І.С. та Тоцька О.Л. зосередились на комплексному підході до впливу податку на доходи фізичних осіб, на формування бюджету з урахуванням як загальнодержавних, так і регіональних аспектів [4,7]. Проаналізовані праці працівників Київського національного

економічного університету імені Вадима Гетьмана, кафедри фінансів імені Віктора Федосова Славкової А.А[8], Коломієць Г.Б. [8] та Захожая К. В. [9].

Мета дослідження

На основі аналізу механізму адміністрування податку на доходи фізичних осіб проаналізувати його фіскальний та регулюючий вплив на формування доходів бюджету та запропонувати напрями підвищення його фіскального та регулюючого значення для наповнення бюджету.

Завдання дослідження

- Обґрунтувати економічну сутність та функції податку на доходи фізичних осіб.
- Систематизувати та дослідити нормативно-правове регламентування та інформаційне забезпечення податку на доходи фізичних осіб в Україні.
- Провести критичний огляд наукових публікацій з проблематики значення податку на доходи фізичних осіб.
- Проаналізувати сучасні тенденції надходжень до бюджету України.
- Оцінити фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб.
- Дослідити вплив макроекономічних факторів на надходження від податку на доходи фізичних осіб.
- Дослідити проблеми інформаційного забезпечення оподаткування доходів фізичних осіб
- Визначити можливості інтегрування зарубіжного досвіду прогресивної шкали оподаткування в Україні

Об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження є податок на доходи фізичних осіб.

Предмет дослідження

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають між платниками податків, а також державою відносно нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб і формування доходів бюджету держави.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів

Результати дослідження мають значущість як у практичному, так і в теоретично-методичному аспектах. Отримані узагальнені результати аналітичних та розрахункових процедур, графічного та табличного аналізу, можуть стати важливим інструментом для формування фіскальної політики та прийняття стратегічних рішень у сфері оподаткування. У теоретико-методичному аспекті отримані результати дослідження можуть стати основою для розвитку нових концепцій, теорій та методик в області оподаткування фізичних осіб та економічних процесів, пов'язаних з формуванням доходів Державного бюджету та його розподілом. Ключові результати дослідження були опубліковані у збірнику міжнародної конференції «Відновлення економіки України: начасні можливості та напрями фінансування» в тезах “Податок на доходи фізичних осіб військовослужбовців в Україні: зміни у політиці перерозподілу” 2 травня 2024 року”

Інформаційна база дослідження

Для проведення дослідження було використано дані Державної казначейської служби України, актуальні нормативні та законодавчі акти України щодо оподаткування, інформація з Податкового кодексу України, дані Міністерства Фінансів України, звіти Державної служби статистики України та Національного банку України. Також було враховано результати наукових досліджень українських і зарубіжних вчених, використано інтернет-джерела, офіційні веб-портали різних країн, а саме: Бельгії [10], Румунії [11] та Польщі [12] для отримання даних та нормативно-правових актів, які регулюють оподаткування цих країн.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Економічна сутність та функції податку на доходи фізичних осіб

Податки - це старовинна форма взаємодії між державою та громадянами, яка відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості та функціонуванні держави. Головна функція податків - фіскальна, що полягає в формуванні бюджетних коштів для забезпечення різноманітних потреб держави. Однак, вони також мають регулюючу та соціальну значущість, сприяючи перерозподілу суспільних ресурсів та забезпеченню соціальної справедливості.

Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних видів прямих податків, який стягується з отриманого фізичною особою доходу. Він розраховується у відсотках від загального доходу з урахуванням норм статті 6 Податкового кодексу України, яка визначає поняття податку та збору.

“Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу” [13, Ст. 6 п.1].

Збором є обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значущих дій” [13, Ст. 6 п.2]. Основні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб в Україні зазначені у розділі IV Податкового кодексу України, де окремі статті визначають ключові складові податку на доходи фізичних осіб (Рис. 1.1).

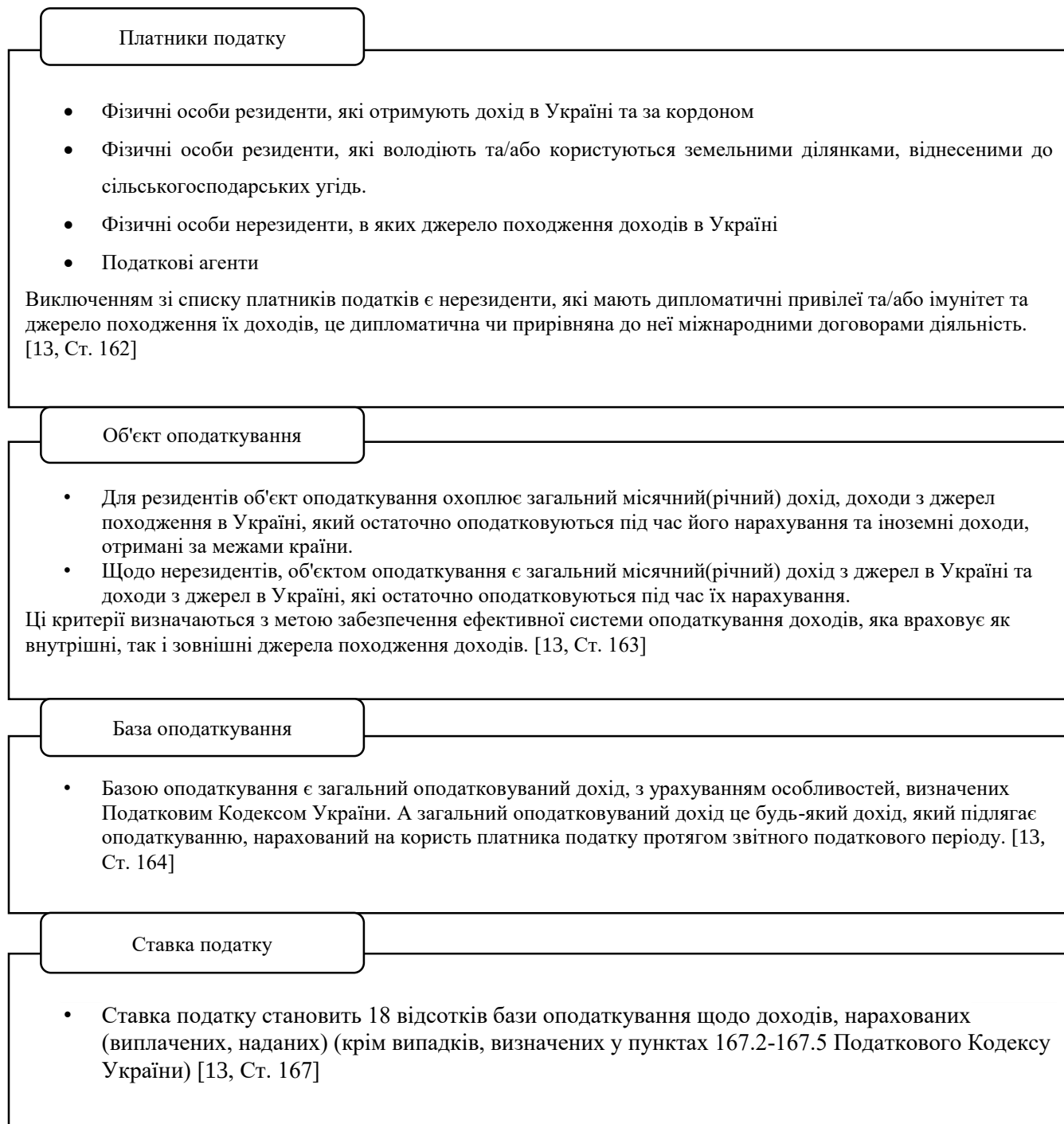

Рисунок 1.1 – Елементи податку на доходи фізичних осіб

Джерело: Узагальнено автором на основі [13]

Податкові системи різних країн можуть відрізнятися за структурою, видами податків, ставками, повноваженнями фіскальних органів, методами збору тощо. Проте всі вони ґрунтуються на певних принципах оподаткування, які визначають правила та умови сплати податків, які зазначені в окремих нормативно-правових актах кожної окремої країни.

Економічна сутність податків полягає у фінансових відносинах держави і платників податків, для створення загальнодержавного централізованого фонду, який потрібен державі для виконання своїх функцій.

В економічній літературі описано різноманітні принципи побудови системи оподаткування, які враховуються при формуванні податкових політик та законодавства. Наприклад, якщо порівнювати підходи до оподаткування у праці Джона Мейнарда Кейнса "Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей" (1936) [3], Адама Сміта "Добробут націй" (1776) [1] та ідеї фізіократів в "The Tableau économique" Франсуа Кене (1759) [2], можна помітити різноманітні підходи до ролі податків у економіці та їх визначення.

Джон Мейнард Кейнс вважав, що податки можуть використовуватися для регулювання агрегатного попиту. Він рекомендував встановлення податків для стимулювання або стримування витрат залежно від стану економіки. Кейнс вважав, що прогресивне оподаткування може бути задіяно як стабілізатор, а саме під час підйому збільшувати податки, під час кризи знижувати, тим самим стабілізуючи ситуацію в суспільстві [3].

Адам Сміт, засновник класичної економічної теорії, стверджував, що основними цілями оподаткування є забезпечення необхідних доходів для функціонування держави та забезпечення громадських благ. Він вважав, що оподаткування повинно бути максимально прозорим, а розмір податку бути справедливим та не обтяжувати платників [1].

Фізіократи, представлені у працях Франсуа Кене, розвивали концепцію "природного порядку" у економіці. Вони вважали, що основним джерелом багатства є земля та природні ресурси, тому вони пропонували оподатковувати лише доходи з землі. Згідно з їхніми поглядами, податки повинні бути простими та мінімальними, аби не заважати природному порядку економіки [2].

У своїх працях автори визначали податки як інструмент Державного регулювання, проте різні концепції та підходи до ролі, функцій податків і процесу оподаткування в цілому викликали різні інтерпретації у економічній науці.

Функції ПДФО трактуються та поділяються на різні категорії вченими та дослідниками теми податків. Важливо виділити серед них саме фіскальну, регулюючу та розподільчу, які фігурують в кожному дослідженні. Фіскальна функція податків є фундаментальною, оскільки через неї формується значна частина надходжень до бюджету, які забезпечують існування держави та реалізацію її внутрішньої та зовнішньої політики. Коректна та ефективна реалізація цієї функції напряду корелює з надходженням до бюджету, від якого залежить добробут держави.

Регулююча функція податків полягає у впливі на різні сфери діяльності платників. Як і писав Д.М. Кейнс в своїх дослідженнях [3], податки можуть стимулювати або стримувати економічний розвиток, виробництво, накопичення капіталу та споживчий попит населення. Шляхом належного регулювання податкових ставок та механізму оподаткування держава може впливати на соціально-економічні процеси у суспільстві. Важливо зауважити, що фіскальна та регулююча функції податків взаємопов'язані та виконуються одночасно. Без фіскальної функції, яка забезпечує надходження коштів до бюджету, неможливе здійснення регулюючої функції, яка впливає на економічні процеси. Також ПДФО, збираючи частину доходу фізичної особи на користь держави, виконує функцію перерозподілу ресурсів, забезпечує перерозподіл частини доходу на користь держави та виконується через зменшення доходу фізичних осіб. Ця функція дозволяє забезпечити фінансову базу держави для реалізації її соціальних та економічних завдань.

Важливим фактором, що впливає на обсяг об'єкта оподаткування ПДФО, є встановлений прожитковий мінімум на одну працездатну особу за місяць. Величина податкової соціальної пільги прямо залежить від розміру прожиткового мінімуму. Згідно з пунктом 169.4.1 статті 169 Податкового кодексу України [13], податкова соціальна пільга застосовується до доходу, отриманого платником податку протягом звітного податкового місяця, якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює місячному прожитковому мінімуму (3028,00 грн), помноженому на 1,4. У 2024 році ця сума дорівнює 4240,00

гривень. Таким чином, у 2024 році розмір звичайної податкової соціальної пільги становить 1514,00 гривень при граничному доході у розмірі 4240,00 гривень.

Податки є невід'ємною складовою фінансової системи кожної країни і відіграють фундаментальну роль у забезпеченні функціонування держави та її фінансової стійкості. Головна функція податків полягає в формуванні бюджетних коштів для забезпечення різноманітних потреб держави, а також у перерозподілі суспільних ресурсів та забезпеченні соціальної справедливості. Крім того, податок на доходи фізичних осіб в Україні має значний вплив на формування доходів бюджетів різних рівнів, зокрема Державного та місцевих. Ці доходи становлять суттєву частину бюджетних надходжень та забезпечують фінансування важливих галузей, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога та інфраструктурні проекти.

Податки відіграють важливу роль у регулюванні економічних процесів, стимулюючи або стримуючи розвиток виробництва, капіталовкладень та споживчого попиту населення. Оптимальне регулювання податкової політики має забезпечувати баланс між фінансовими потребами держави та економічними інтересами громадян та підприємств. Детальний аналіз розподілу ПДФО між бюджетами та їх впливу на доходи бюджетів різних рівнів буде проведений у другому розділі роботи, де будуть розглянуті числові дані та динаміка цього розподілу.

Збирання податків є невід'ємною частиною функціонування будь-якої держави і важливою умовою добробуту суспільства. Тому розробка та впровадження ефективної податкової системи є стратегічним завданням для кожної країни з метою забезпечення сталого економічного зростання та соціальної стабільності.

1.2 Нормативно-правове регламентування та інформаційне забезпечення податку на доходи фізичних осіб в Україні

Податкове законодавство в Україні та країнах Європейського Союзу відіграє основну роль у регулюванні фінансових відносин, забезпечуючи доходи для Державного бюджету та впливаючи на економічний розвиток країни або об'єднаної європейської економіки.

В рамках чинної нормативно-правової бази України фундаментальним є Податковий кодекс України, який регулює оподаткування різних видів доходів та інших фінансових операцій. Але за час існування незалежної України були й інші норми, які регулювали оподаткування, а в рамках цього дослідження саме механізм оподаткування, ставку податку, пільги, тощо стосовно ПДФО.

Таблиця 1.1 – Нормативно-правові акти та ставка, яку вони встановлювали з 1992 по 2024 р.

Нормативно-правовий акт	Ставка	Рік
Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 № 13-92, Стаття 7, пункт 7.1	Прогресивна шкала, від 10% до 40%	з 1992р. по 2003р.
Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб"(Редакція 01.01.2004) Стаття 7, пункт 7.1	13%	з 2004р. по 2006р.
Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" (Редакція 01.01.2007) Стаття 7, пункт 7.1	15%	з 2007р. по 2011р.
Податковий кодекс України, стаття 167, пункт 167.1	до 10 МЗП ставка 15%., більше 10 МЗП ставка 17%	2012
Податковий кодекс України, стаття 167, пункт 167.1	до 10 МЗП ставка 15%., більше 10 МЗП ставка 17%	2013
Податковий кодекс України, стаття 167, пункт 167.1	до 10 МЗП ставка 15%., більше 10 МЗП ставка 17%	2014

Продовження таблиці 1.1

Податковий кодекс України, стаття 167, пункт 167.1	до 10 МЗП ставка 15%., більше 10 МЗП ставка 20%	2015
Податковий кодекс України, стаття 167, пункт 167.1	18%	з 2016р. по 2024р. (Чинна)

Джерело: Узагальнено автором на основі [13-16]

Протягом років Україна перебувала у пошуках оптимального механізму оподаткування доходів фізичних осіб. Введення прогресивної шкали було однією зі спроб, але пізніше було вирішено відмовитись від неї на користь сталої ставки. Це свідчить про те, що прогресивна шкала не дала очікуваних результатів або виявилася складною у впровадженні та неефективною у використанні.

З 2016 року по теперішній час ставка залишилась на стабільному рівні в 18%, детальна інформація по ставках вказана в Додатку А та [13,14]. З початком повномасштабної агресії РФ уряд мав терміново адаптувати різні галузі держави, як в основному оборонну, так і не менш важливу економічну, а саме сферу податків. І задля адаптації ПДФО було прийнято деякі законодавчі акти і постанови, які вносять зміни до Податкового кодексу. Основні з яких важливо зазначити:

Таблиця 1.2 – Закони України з початку дії воєнного стану (24 лютого 2022р) та зміни, які вони внесли по відношенню до ПДФО

Закон України	Внесені зміни
№ 2120-IX від 15.03.2022 р.	Зупинено перебіг податкових строків, включаючи строки давності, на період воєнного стану, згідно зі ст. 102 ПКУ та п. 69.9 підрозділу 10 розділу XX ПКУ.
№ 2142-IX від 24.03.2022 р.	Знижена ставка 2%, для платників третьої групи Добровільна сплата податку, для першої та другої групи платників податків.
№ 2260-IX від 12.05.2022 р.	Встановлено, що у разі неможливості платника податків виконати податкові обов'язки через бойові дії або введення воєнного стану, він має їх виконати після припинення або скасування воєнного стану, але якщо така можливість відновилася, то протягом 60 календарних днів потрібно виконати всі зобов'язання, тоді штрафи та пеня нараховані не будуть.

Продовження таблиці 1.2

№ 3219-IX від 30.06.2023 р.	Скасовано зупинку перебігу податкових строків визначених ПКУ. Відновлено право контролюючих органів на проведення перевірок у платників, що займаються господарською діяльністю з підакцизними товарами. Змінено відповідальність за нараховані зобов'язання податковою перевіркою, а саме: якщо погашені протягом 30 днів, або виправлені самостійно, то пеня та штраф не застосовується. Скасовано знижену ставку в 2%, до платників буде застосована попередня система оподаткування.
№ 3428-IX ¹ від 08.11.2023 ¹ Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України	Військовий податок на доходи фізичних осіб, буде включений до Державного бюджету. У той же час, ПДФО залишатиметься у громадах у розмірі 64%(Не менше 4%). Актуально з початку жовтня 2023 до грудня року коли зупиняє свою дію воєнний стан,

Джерело: Узагальнено автором на основі [18-22]

Ряд законодавчих змін, прийнятих у 2022-2023 роках в Україні, були спрямовані на лояльне функціонування системи оподаткування до ситуації в країні та забезпечення стабільності економічного середовища в умовах воєнного конфлікту. Одна з головних ініціатив полягає у зупиненні перебігу податкових строків, включаючи строки давності на період воєнного стану. Це спрямовано на можливість платників податків уникнути негативних фінансових наслідків, пов'язаних із воєнним конфліктом та неможливістю сплатити податок вчасно. Крім того, встановлено звільнення від оподаткування певних сум компенсації за пошкоджений чи знищений об'єкт нерухомого майна. Це спрямовано на підтримку громадян, які постраждали від воєнного конфлікту, та мінімізацію фінансового тиску у зв'язку зі збройними діями.

Уряд вніс ряд змін у систему оподаткування для фізичних осіб-підприємців. Перша важлива зміна полягала в зупинці з 1 березня 2022 року сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Це хоч і зменшує потенціальний робочий стаж, але знижує витрати для ФОП. Така можливість продовжена протягом дії воєнного стану та ще 12 місяців після його закінчення, при цьому на цей період не застосовуються штрафні санкції.

Наступною зміною став дозвіл на несплату, за необхідності, єдиного податку для ФОП першої та другої груп. Проте, для ФОП третьої групи таких пільг не передбачено, і вони зобов'язані дотримуватися термінів сплати податків, які встановлені законодавством. Загалом, ці законодавчі зміни свідчать про спроби влади забезпечити стабільність та захист населення та бізнесу в умовах війни, а також надати можливість адаптуватися до нових реалій.

Для розуміння цих змін в Україні працюють такі ресурси, за допомогою яких кожен окремих громадянин має можливість зрозуміти як сплатити податок та всю актуальну інформацію. Інформація з оподаткування доходів фізичних осіб висвітлюється за допомогою веб-порталів Міністерства Фінансів України, який надає комплексну та актуальну інформацію щодо ПДФО, а саме: ставки податку, податкові пільги, способи сплати, звітність, а також новини та роз'яснення з цієї області. Державна податкова служба України інформує про зміни до Податкового кодексу. Також існує інформаційний портал Верховної ради України. Ці ресурси є надійними джерелами для ознайомлення з ПДФО та інформацією, яка стосується цієї галузі та податків в цілому.

Для покращення системи оподаткування в Україні важливо ґрунтовно дослідити досвід зарубіжних колег, а саме Європейського Союзу, в склад якого Україна прагне долучитись, і в процесі інтеграції повинна буде синхронізувати деякі свої нормативно-правові акти та підходи з системою ЄС, включаючи оподаткування. В ЄС входить 26 країн, кожна зі своїм податковим законодавством та податковими ставками, які сильно диференціюються. (див. Рис 1.2)

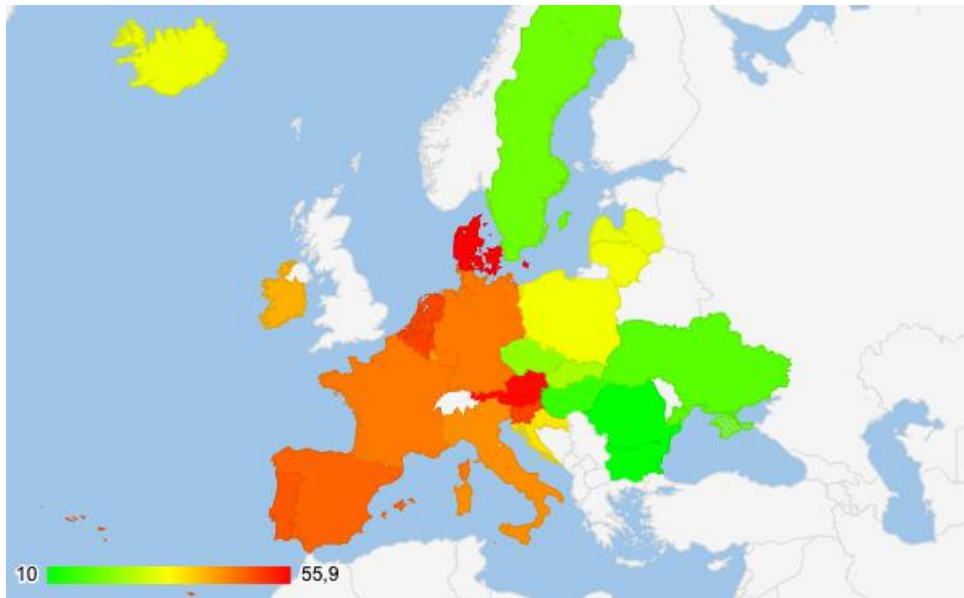

Рисунок 1.2 – Максимальні ставки податку на доходи фізичних осіб в розрізі країн ЄС та України в %

Джерело: Авторська розробка на основі Додатку Б та [23]

ПДФО в Європейському Союзі регулюється системою нормативно-правових актів, що ґрунтуються на договорах ЄС, регламентах, директивах та рішеннях Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу. Ці нормативні акти визначають загальні принципи та цілі податкової політики ЄС, а також конкретні вимоги до систем оподаткування членів Європейського Союзу. В кожній окремій країні свої підходи як до оподаткування фізичних осіб, так і своє законодавство. Спільна риса всіх країн в аспекті законодавства - країни учасниці переслідують забезпечення справедливості та прозорості оподаткування, збільшення ефективності податкової системи, стимулювання економічного зростання та соціальної розвиненості. Є країни, в яких механізми оподаткування критично відрізняються один від одного (Таб. 1.3)

Таблиця 1.3 – Ставки та деталізація ступеней прогресивної шкали оподаткування(за наявності) Бельгії, Польщі та Румунії

Країна	Вид	Ставка	Для прогресивної шкали оподаткування, граничні суми в рік
Бельгія	Прогресивна шкала оподаткування	25%	25 % від 0,01 до 15 820 євро
		40%	40 % від 15 820 до 27 920 євро
		45%	45 % від 27 920 до 48 320 євро
		50%	50 % понад 48 320 євро [10]

Продовження таблиці 1.3

Польща	Прогресивна шкала оподаткування	12% 32%	12% якщо не перевищує 120 000 злотих 32% якщо перевищує 120 000 злотих [12]
Румунія	Єдина ставка	10%	Відсутня прогресивна шкала оподаткування [11]

Джерело: Узагальнено автором на основі [10-12]

Кожна країна має власну стратегію оподаткування, що відповідає її економічним та соціальним потребам. Бельгія та Польща використовують прогресивну шкалу, що ґрунтується на принципі справедливості, де багатші громадяни сплачують більший відсоток своїх доходів у вигляді податків. Ця система сприяє зменшенню нерівності в суспільстві та забезпечує доступ до більших ресурсів для соціальних програм. Натомість Румунія та Україна обрали систему єдиної ставки яка є простішою в адмініструванні та може стимулювати підприємницьку діяльність, але не є повністю справедливою через однаковий податок для різних рівнів доходу.

Україна, перебуваючи у військовому конфлікті, зазнала не лише воєнних та геополітичних шоків, а й внутрішньої економічної нестабільності. Одним з аспектів, що виявився особливо чутливим, став податковий сектор. Україна була змушена швидко реагувати на виклики військового конфлікту, зокрема шляхом внесення змін у податкове законодавство. Ці зміни включали зупинення перебігу податкових строків та звільнення від оподаткування для постраждалих громадян. Додаткові заходи були спрямовані на полегшення умов для фізичних осіб-підприємців, зокрема щодо сплати єдиного внеску. А також однією з останніх змін про перерозподіл військового ПДФО в загальнодержавний бюджет.

Порівнюючи систему оподаткування ПДФО в Україні з країнами Європейського Союзу відзначається різноманіття підходів в механізмі оподаткування, включаючи прогресивну шкалу та єдину ставку. І орієнтуючись на (Рис. 1.1) можна відмітити, що ставки в ЄС, в основному, вищі, хоч і в багатьох країнах існує прогресивна шкала, навіть мінімальний ступінь в ній, іноді вищий, ніж ставка в Україні.

Прогресивна шкала визнається більш справедливою, оскільки вона стягує більше податків з високооплачуваних громадян, тоді як система єдиного податку може спрощувати адміністративні процедури для певних сегментів суспільства. Проте, обидва підходи мають свої обмеження щодо прозорості та ефективності.

Отже, в контексті військового конфлікту українська система оподаткування відображає складний баланс між потребами економіки та соціальної справедливості, який проявляється в намаганнях держави дати громадянам льготи та послабити правила в оподаткуванні, але з іншої сторони, втримати доходи до бюджету задля підтримання економіки та протистоянні ворогові.

1.3 Критичний огляд наукових публікацій з проблематики значення податку на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб — це один із ключових інструментів фінансової політики, який відіграє значну роль у формуванні доходів держави та регулюванні соціально-економічних процесів у суспільстві. Значення цього податку виявляється в його впливі на фінансові потоки громадян, стимулюванні або гальмуванні економічного зростання, а також у забезпеченні соціальної справедливості через принципи оподаткування з урахуванням доходів та можливостей громадян.

Існують численні теоретичні, законодавчі та практичні проблеми, які викликають обґрунтовані зауваження та розбіжності в науковій спільноті. Ці проблеми можуть виникати як у процесі формування податкової політики, так і у практичній реалізації інструментів оподаткування.

У даному підпункті проаналізуємо теоретичні концепції, законодавчі акти та практичні аспекти, пов'язані з податком на доходи фізичних осіб. У процесі аналізу ми розглянемо та систематизуємо проблеми, пов'язані з ефективністю

податкових систем, соціальною справедливістю, а також аспекти адміністрування та виконання податкових законодавств.

Таблиця 1.4 – Теоретична проблематика податку на доходи фізичних осіб.

Проблема	Суть проблеми	Автори, що досліджують
Визначення ПДФО	Неоднозначність визначень сутності податку на доходи фізичних осіб	1. Лега О.В. та Черненко К.В. стверджують, що ПДФО є загальнодержавним прямим податком, який встановлюється на доходи фізичних осіб, незалежно від їх резидентства. [5] 2. Тоцька О. та Дмитрук І. виокремлюють, що ПДФО це важливий компонент податкової системи України. [7] 3. Ірена Сзаровська констатує, що податки з доходів фізичних осіб це основне джерело надходжень до бюджету. [24] 4. Мартинюк І.В. визначає, що податок на доходи фізичних осіб це інструмент Державного регулювання доходів населення. [25]
Функції податку на доходи фізичних осіб	ПДФО притаманні різні функції, і автори по різному підходять до важливості та впливу їх на бюджет та громадян	1. Логвіновська С.І.: Фіскальна: ПДФО виступає як ключовий елемент бюджетоутворення для як регіональних, так і державних бюджетів. Регулююча: ПДФО важлива для забезпечення соціальної справедливості шляхом регулювання рівня та структури доходів, що забезпечує прозорий підхід до розподілу податкових обов'язків серед всіх громадян України. [6] 2. Лега О.В., Черненко К.В.: Фіскальна: Податки є невід'ємною частиною фіскальної системи, забезпечуючи стабільне наповнення бюджету. [5] 3. Тучак Т.В., Колокольна А.М.: Фіскальна: ПДФО спрямована на формування дохідної частини бюджету, з врахуванням принципів фіскальної ефективності.[26] 4. Волохова І.С., Дубовик О.Ю.: Фіскальна: ПДФО відіграє роль у формуванні дохідної частини бюджету та забезпеченні необхідних умов для функціонування держави. Регулююча: ПДФО регулює грошові доходи, розподіл податкових платежів, забезпечує рівновагу між попитом та пропозицією, виробництвом і споживанням. [27] 5. К. В. Захожай, О. Ю. Жам Фіскальна: Податки є основним джерелом формування доходів Державного та Місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансову стійкість та функціонування держави та її органів. Регулююча: Податкова система виконує важливу роль у регулюванні економічної діяльності, формуючи стимули для розвитку певних галузей та забезпечуючи соціальну справедливість [9]

Продовження таблиці 1.4

Історичне визначення принципів економічної суті податків	Розбіжності в формулюванні економічної суті податків в призмі історії	1. Карл Маркс: • Податки - це інструмент експлуатації трудящих класів капіталістами. • Держава, як знаряддя класового панування, використовує податки для привласнення частини вартості, створеної робітниками. • Податки посилюють нерівність у суспільстві, перерозподіляючи багатство від бідних до багатих. [28] 2. Фрідріх Енгельс: • Податки - це історично мінлива форма привласнення додаткової вартості. • З розвитком суспільства змінюються і функції податків. • У соціалістичному суспільстві податки зникнуть, адже не буде класового поділу. [29] 3. Джон Мейнард Кейнс: • Податки - це важливий інструмент макроекономічного регулювання. • За допомогою податків держава може стимулювати або стримувати економічне зростання. • Прогресивна система оподаткування сприяє перерозподілу багатства і зменшенню нерівності. [3] 4. Адам Сміт: • Податки - це плата за послуги, які надає держава. • Система оподаткування повинна бути справедливою і прозорою. • Держава повинна економно витратити податкові надходження. [1]
--	---	--

Джерело: Узагальнено автором на основі [1,3,5,7,9,24-29]

Проблема полягає в різноманітності визначень сутності ПДФО. Автори визначають ПДФО як складову податкової системи, джерело доходу та інструмент. Є різні підходи до визначення його функцій, підкреслення виключно фіскальної ролі ПДФО в наповненні бюджету, чи наголошення на його регулюючій, розподільчій та соціальній значущості. Все це свідчить про складність та багатогранність цього податку у сучасних умовах. Аналіз історичного визначення принципів економічної суті податків, представлений різними видатними економістами, також свідчить про значущість та складність цієї проблеми у зв'язку з різноманітними підходами до ролі та функцій податків у суспільстві.

Таблиця 1.5 – Законодавча проблематика податку на доходи фізичних осіб

Проблема	Суть проблеми	Автори, що досліджують
Проблематика Законодавчих змін в ПКУ по ПДФО під час дії воєнного стану та відновлення податкової системи у післявоєнний час	Ефективність введених змін за період воєнного часу, в перспективі післявоєнного розвитку	Лега О.В. та Черненко К.В. розглядають запроваджені зміни у воєнний час як тимчасові антикризові заходи, які можуть бути ефективними лише на обмежений період. Вони підкреслюють необхідність встановлення нової моделі податкової системи після війни, зокрема, у вирішенні структурних проблем та методів адміністрування податків. [5] Логвіновська С.І. зауважує, що важливо вносити зміни лише під час воєнних дій. Після завершення конфлікту, механізм сплати податків на доходи фізичних осіб потребуватиме серйозної переробки, з урахуванням досвіду Європейського Союзу. [6] Рудан В.Я. та Шевчук А.М. вказують на важливість наявності стратегії розвитку економіки на рівні держави, оскільки вона дозволяє не лише відчувати відповідальність за економічні та військово-політичні процеси в країні, але й визначати правильні пріоритети. [30] А.А. Славкова та А.Б. Коломієць аналізують зміни в податковій системі України під час воєнного стану. Вони відзначають важливість запроваджених реформ, таких як податкові пільги щодо ЄП, ПДВ, податку на прибуток підприємств, мита та акцизного податку, а також спрощення процедури оподаткування благодійної допомоги та підтримки ЗСУ. Автори вбачають як позитивні, так і негативні наслідки цих заходів, підкреслюють важливість довгострокового оцінювання їх впливу, оскільки воєнний стан може змінювати ситуацію. [8]
Подвійне оподаткування	Нечіткість норм законодавства, щодо подвійного оподаткування	Пирого С.С. досліджує проблеми угод про уникнення подвійного оподаткування, зі сторони правового забезпечення та вимагає конкретизації понять у законодавстві. [31] Драган М.В. та Шульга Т.В. досліджують поняття подвійного оподаткування у контексті глобалізаційних процесів. Аналізують різноманітність визначень та характеристик цього явища, відзначають необхідність активної співпраці з іноземними партнерами. [32] Кучеренко С.М. підкреслює відсутність чітких норм у Податковому кодексі України щодо подвійного оподаткування, яка може призвести до ризиків для бізнесу та біженців. [33]

Джерело: Узагальнено автором на основі [5,6,8,30-33]

У вивченні проблематики оподаткування в різних періодах та контекстах виявлено відмінні підходи до вирішення ключових аспектів. Щодо ставлення до законодавчих змін в Податковому кодексі України під час воєнного стану та відновлення податкової системи у післявоєнний період, деякі автори

сприймають їх як тимчасові антикризові заходи, тоді як інші наголошують на необхідності стратегічних реформ у податковій системі. Щодо проблеми подвійного оподаткування доходів, продемонстровано недосконалість формулювання в нормативно-правових актах, та недостатню співпрацю України з іноземними партнерами. Автори пропонують аналізувати відповідні положення законодавства України та світову практику задля пошуку оптимальних рішень та гармонізації нормативно-правових актів України з ЄС. Автори також рекомендують ініціювати зміни до ПКУ для врегулювання спірних питань та мінімізації можливих ризиків при оподаткуванні доходів нерезидентів, через актуальну проблему подвійного оподаткування біженців з України в ЄС.

Таблиця 1.6 – Практична проблематика податку на доходи фізичних осіб.

Проблема	Суть проблеми	Автори, що досліджують
Проблема тика розподілу надходжень від ПДФО між бюджетами різного рівня	Під час дії воєнного часу, були введені зміни, які перерозподіляють деяку частину ПДФО в загальнодержавний бюджет, і автори відмічають їх думку щодо ефективності цих змін	Лега О.В. та Черненко К.В. зазначають, що умови воєнного стану підсилюють роль податку на доходи фізичних осіб у бюджетній та соціальній сферах. ПДФО сприяє зв'язку громадян-платників з державою та є ключовим джерелом фінансування місцевих видатків. [5] Волохова І.С. вказує на проблему низької частки власних доходів у загальній структурі доходів Місцевих бюджетів, що призводить до високої залежності від загальнодержавних податків та міжбюджетних трансфертів. Централізація податкових повноважень знижує інтерес місцевих органів самоврядування у формуванні власних бюджетів. [4] Логвіновська С.І. стурбована тим, що фінансування Місцевих бюджетів залежить від ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців, що може призвести до недостатнього фінансування внаслідок змін в Бюджетному кодексі. [6] Мартинюк І.В. зазначає, що зміни щодо розподілу ПДФО між Державним та місцевими бюджетами можуть зменшити надходження до Місцевих бюджетів, але забезпечити фінансування обороноздатності держави та розвиток оборонно-промислового комплексу, що наразі є критично важливим. [25]

Продовження таблиці 1.6

Фактори що впливають на обсяг надходжень від ПДФО	Розрізнення важливості різних факторів впливу на обсяг надходжень від ПДФО	Згідно з дослідженням Проноза П.В., найбільший вплив на обсяги надходжень від ПДФО мають такі фактори: ВВП, доходи населення, експорт товарів і послуг, імпорт товарів і послуг. Високий рівень ВВП вказує на загальний рівень економічного розвитку країни та здатність громадян сплачувати податки. Зростання доходів населення сприяє збільшенню оподаткованого доходу, що в свою чергу підвищує надходження від ПДФО. Значний обсяг експорту і імпорту свідчить про активність зовнішньої торгівлі, що може впливати на обсяги доходів, що оподатковуються. Ці фактори мають найбільшу вагу у визначенні обсягів надходжень від податку на доходи фізичних осіб. [34] Богуславська А.О. та Набатова Ю.О. у своєму дослідженні акцентують увагу на ролі економічних факторів у впливі на місцеві бюджети. Вони зазначають, що рівень інфляції, ставки відсотків за кредитами і депозитами, динаміка валютного курсу, а також кон'юнктура грошового та фондового ринків мають істотний вплив на економічні інтереси суб'єктів господарювання та рівень ділової активності в регіоні. А ці інтереси та рівень ділової активності, в свою чергу впливають на зростання доходів Місцевих бюджетів. [35] Порівнюючи думки авторів, можна відзначити, що дослідження підкреслюють значення стабільності економічного середовища для ефективного функціонування Місцевих бюджетів. Обидва підходи підтверджують, що негативні явища, такі як висока інфляція, нестабільність валютного курсу та ризики на фондовому ринку, можуть призвести до скорочення обсягів доходів Місцевих бюджетів.
Ефективність прогресивної шкали в Україні	Позитивні та негативні сторони, прогресивної шкали в умовах України	Автор, Волохова І.С., у своєму аналізі думки автора стосовно прогресивної шкали оподаткування вказує на ряд негативних та позитивних наслідків такого підходу. Серед негативних наслідків автор відзначає збільшене податкове навантаження на особи з низькими доходами та відсутність ефективного зменшення соціальної нерівності. Вона також вказує на упущення можливостей збільшувати ставки оподаткування для осіб із високими доходами, що може призвести до втрати додаткових надходжень до бюджету держави. [4] Кміть В.М. та Грабельський Б.Б. у своєму аналізі прогресивної системи оподаткування вказують на різноманітні позитивні та негативні аспекти такого підходу. [36] Серед позитивних сторін автори наголошують на тому, що податкові ставки прямо залежать від доходів фізичних осіб, що створює адекватні умови в оподаткуванні та можливість збільшення навантаження на платників з високими доходами. З іншої перспективи, автори відзначають, що шкала податкових ставок має значні можливості для регулювання економічного та соціального розвитку регіонів.

Джерело: Узагальнено автором на основі [4-6,25,34-36]

По-перше, вчені зосереджують увагу на значенні ПДФО як ключового джерела фінансування Місцевих бюджетів, особливо в умовах кризи або воєнного стану. Зміни в розподілі ПДФО відіграють важливу роль у забезпеченні фінансових потреб різних рівнів, уряду та місцевих органів.

По-друге, вивчено вплив економічних факторів на обсяги податкових надходжень, що підкреслює важливість стабільності економічного середовища для ефективного функціонування податкової системи.

По-третє, проаналізовано переваги та недоліки прогресивної системи оподаткування. З одного боку, така система може сприяти збільшенню соціальної справедливості та рівня доходів Місцевих бюджетів. Однак, з іншого боку, існують ризики ухилення від оподаткування та нестабільність об'єкта оподаткування, що потребує уважного контролю та регулювання.

У результаті аналізу різноманітних підходів до визначення сутності та функцій податку на доходи фізичних осіб виявлено, що його багатогранність та вплив на економічні та соціальні процеси підтверджуються через різноманітність теоретичних концепцій та практичних підходів до його застосування.

В контексті вивчення проблематики оподаткування відзначено, що різні підходи до вирішення ключових аспектів, таких як реагування на зміни в законодавстві, уникнення подвійного оподаткування та формулювання податкової політики, вказують на необхідність комплексного підходу та стратегічних реформ у податковій системі. Неоднозначність реакції на законодавчі зміни та необхідність постійного адаптування до нових умов свідчать про постійну динаміку та складність цього процесу.

У зв'язку з аналізом впливу ПДФО на фінансування Місцевих бюджетів, стабільність економічного середовища та переваг і недоліків прогресивної системи оподаткування, можна зробити висновок про важливість урахування цих аспектів у формулюванні та реалізації податкової політики. Забезпечення стабільності економічного середовища та розгляд різних систем оподаткування є ключовими у визначенні ефективності та справедливості податкової системи.

РОЗДІЛ 2

КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасних тенденцій надходжень податку на доходи фізичних осіб до бюджету України

Надходження до бюджету та ПДФО є ключовими поняттями у сфері фінансів та податкової політики. Розглянемо, чому надходження до бюджету є важливими та яку роль відіграє ПДФО у цьому процесі.

По-перше, надходження до бюджету є основним джерелом фінансування державних програм і послуг. Бюджет держави формується на основі очікуваних надходжень, які складаються з різних джерел, таких як податки, збори, штрафи, дотації тощо. Ці кошти використовуються для забезпечення функціонування всіх сфер суспільства, від охорони здоров'я та освіти до інфраструктурних проектів та соціальної допомоги.

ПДФО є одним з основних джерел надходження до бюджету. Цей податок стягується з доходів громадян, отриманих в результаті праці, підприємницької діяльності, інвестицій тощо. Важливо зазначити, що система оподаткування, зокрема ПДФО, повинна бути справедливою та ефективною. Вона повинна сприяти збиранню достатніх коштів для потреб держави, але при цьому не перешкоджати розвитку бізнесу та індивідуального економічного зростання.

Податкова політика є складною і багатогранною, оскільки вона повинна балансувати між різними інтересами та потребами суспільства. Наприклад, зниження ставок ПДФО може сприяти стимулюванню економічного зростання та інвестицій, проте це може призвести до зменшення надходжень до бюджету, якщо не забезпечити адекватні заміни джерел доходів. З іншого боку, підвищення ставок ПДФО може забезпечити додаткові надходження до

бюджету, але це також може створити додаткове фінансове навантаження для громадян і бізнесу, а також збільшити ризик незаконних методів ухилення від сплати податків.

Крім того, важливо враховувати соціальний аспект оподаткування. Наприклад, можуть бути встановлені пільги та звільнення від сплати ПДФО для певних соціальних категорій громадян, таких як інваліди, пенсіонери або малозабезпечені верстви населення, щоб забезпечити їх соціальний захист та підтримку. Ірена Сзаровська[24] наголошує, що важливість податків на особистий дохід полягає не лише у їх фінансовому внеску до державних бюджетів, а також у їх впливі на інші політики та цілі держави.

В цьому розділі зосередимось саме на фіскальному значенні, розглянувши низку абсолютних та відносних показників, їх динаміку, причини, які впливають на них та наслідки, які виникають.

Таблиця 2.1 – Система абсолютних показників для аналізу податку на доходи фізичних осіб

№	Назва показника	Формула	Одиниці виміру	Економічна інтерпретація
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ				
1.	Обсяг надходжень до Зведеного бюджету	Формула відсутня, показник отримано на основі даних [37]	Гривня	Обсяг надходжень до Зведеного бюджету відіграє важливу роль у фінансовому здоров'ї країни. Цей показник відображає загальний обсяг коштів, які надходять до різних рівнів бюджетної системи, включаючи державний, місцевий та інші фонди.
2.	Обсяг надходжень від ПДФО до Зведеного бюджету	Формула відсутня, показник отримано на основі даних [37]	Гривня	Фіскальна стабільність: Обсяг надходжень від ПДФО є ключовим показником фіскальної стабільності для Державного бюджету Доходи населення та споживчий попит: Збільшення обсягів ПДФО може вказувати на зростання доходів населення, що може стимулювати споживчий попит та економічний ріст. Інвестиційний клімат: Збільшення надходжень від ПДФО може відображати високий рівень довіри бізнесу до економічного середовища країни.

Продовження таблиці 2.1

3.	Обсяг надходжень від ПДФО в місцеві бюджети	Формула відсутня, показник отримано на основі даних [37]	Гривня	Обсяг надходжень від податку на доходи фізичних осіб до Місцевих бюджетів є ключовим економічним показником для регіонального розвитку та фінансової стійкості місцевих установ. Цей показник відображає обсяг коштів, які надходять на рівень місцевої влади з оподаткування доходів населення, яке проживає в даному регіоні.
4.	Обсяг надходжень від військового ПДФО в місцеві бюджети	Формула відсутня, показник отримано на основі даних [37]	Гривня	Обсяг надходжень від військового ПДФО в місцеві бюджети відображає суму коштів, які місцева влада отримує з оподаткування доходів з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу. В умовах військового конфлікту, цей дохід є важливим джерелом податкових надходжень до Місцевих бюджетів.

Джерело: Авторська розробка

В другому розділі розглянемо абсолютні показники, що включають обсяг надходжень до Зведеного бюджету, обсяг надходжень від ПДФО до Зведеного бюджету, обсяг надходжень від ПДФО в місцеві бюджети та обсяг надходжень від військового ПДФО в місцеві бюджети. Кожен з цих показників є важливим для різних аспектів економічного розвитку та фінансової стабільності країни. Аналіз цих показників дозволить зрозуміти стан фінансової ситуації у країні, ефективність фіскальної політики, рівень доходів населення, а також вплив військових витрат на місцеві бюджети. Також будуть розглянуті такі відносні показники (Таб. 2.2).

Таблиця 2.2 – Система відносних показників для аналізу податку на доходи фізичних осіб

№	Назва показника	Формула	Одиниці виміру	Економічна інтерпретація
ВІДНОСНІ ПОКАЗНИКИ				
1.	Частка податкових надходжень в надходженнях до Зведеного бюджету	$\frac{p_1}{P} \cdot 100$ де p_1 - Обсяги податкових надходжень до Зведеного бюджету P - Обсяги надходжень до Зведеного бюджету	%	Частка податкових надходжень у структурі загальних надходжень до Зведеного бюджету є показником фіскальної стійкості та ефективності податкової системи країни..

Продовження таблиці 2.2

2.	Частка надходжень від ПДФО в надходженнях до Зведеного бюджету	$\frac{p_2 * 100}{P}$ де p_2 - Обсяги надходжень від податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету P - Обсяги надходжень до Зведеного бюджету	%	Частка надходжень від податку на доходи фізичних осіб у загальних надходженнях до Зведеного бюджету це показник для аналізу структури доходів Державного бюджету та джерел фінансування державних програм і послуг. Цей показник вказує на відносний внесок ПДФО у загальний обсяг коштів, які надходять до Державного бюджету.
3.	Середня Частка надходжень від ПДФО в кожній окремій області за останні 5 років	$\frac{\Delta p_3}{P_1} * 100$ де Δp_3 - Середній Обсяг надходжень від податку на доходи фізичних осіб до бюджету області за останні 5 років. де P_1 - Обсяг надходжень до бюджету області за останні 5 років. $\Delta p_3 = \frac{P_{2019} + P_{2020} + P_{2021} + P_{2022} + P_{2023}}{5}$ де $P_{\text{рік}}$ - Обсяг надходжень в бюджет області в визначений рік	%	Аналіз середньої частки надходжень від податку на доходи фізичних осіб в кожній окремій області за останні 5 років дозволяє краще зрозуміти економічну динаміку різних регіонів та їх залежність від оподаткування фізичних осіб.
4	Частка надходжень від військового ПДФО до Зведеного бюджету	$\frac{p_{\text{військовий}} * 100}{P}$ де $p_{\text{військовий}}$ - Обсяг надходжень від податку на доходи з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу до Зведеного бюджету P - Обсяги надходжень до Зведеного бюджету	%	Частка надходжень від військового податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету має важливу економічну сутність, особливо в умовах військового конфлікту..
5	Регресивний аналіз Обсягів надходжень до Державного бюджету по відношенню до обсягів надходжень від ПДФО	Дані отримано на основі [37] Інформація по показникам вказана в (Дод. В)	-	Регресивний аналіз обсягів надходжень дозволяє встановити ступінь взаємозв'язку між цими двома показниками

Продовження таблиці 2.2

6	Регресивний аналіз Обсягів надходжень до Місцевих бюджетів по відношенню до обсягів надходжень від ПДФО	Дані отримано на основі [37] Інформація по показникам вказана в (Дод. В)	-	Регресивний аналіз обсягів надходжень до Державного бюджету відносно обсягів надходжень від податку на доходи фізичних осіб дозволяє встановити ступінь взаємозв'язку між цими двома показниками
7	Частка ПДФО з доходів військовослужбовців в доходах Місцевих бюджетів, станом на 2023 р.	$\frac{P_{\text{військовий міс.}}}{P} \cdot 100$ <i>де $P_{\text{військовий міс.}}$ - Обсяг надходжень від податку на доходи з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу до Місцевого бюджету за 2023 р. P_2 - Обсяги надходжень до Зведеного бюджету за 2023 р.</i>	%	Частка податку на доходи фізичних осіб, який сплачується з доходів військовослужбовців, в доходах Місцевих бюджетів є важливим показником фінансової стійкості та залежності регіональних установ від доходів відомств. Станом на 2023 рік ця частка може мати значний вплив на економічну ситуацію в окремих місцевих громадах та областях, про який проведемо аналіз у другому підпункті другого розділу.

Джерело: Авторська розробка

Аналізуючи абсолютні та відносні показники надходжень до бюджетів, можна отримати більш детальне розуміння фінансової ситуації країни та її регіонів. Починаючи з абсолютних показників, обсяг надходжень до Зведеного бюджету є ключовою метрикою, що відображає загальний фінансовий стан держави. Цей показник включає кошти, що надходять до Державного, Місцевих та інших бюджетів, відіграючи важливу роль у визначенні стабільності економічного розвитку. Зокрема, обсяг надходжень від ПДФО до Зведеного бюджету є індикатором фіскальної стабільності, відображаючи рівень доходів населення та ефективність податкової системи.

Однак, додаткове вивчення відносних показників може розкрити більш деталізовану картину. Наприклад, частка податкових надходжень у структурі загальних надходжень до Зведеного бюджету є важливим показником ефективності податкової системи та оподаткування в економіці. Частка надходжень від ПДФО в надходженнях до Зведеного бюджету, у свою чергу,

вказує на відносний внесок цього податку у загальну фінансову систему країни. Аналіз середньої частки надходжень від ПДФО в кожній окремій області за останні 5 років може допомогти у виявленні регіональних тенденцій у сплаті цього податку та розумінні економічної динаміки кожного регіону.

Останні роки свідчать про постійні зміни в системі оподаткування та структурі надходжень ПДФО до бюджету України. Цей процес відображає не лише економічні та фінансові тенденції в країні, але й реакцію держави на внутрішні й зовнішні фактори, що впливають на доходи громадян. Зміни в рівні оподаткування, законодавчі нововведення та міжнародні стандарти впливають на інвестиційний клімат та загальний рівень довіри до фіскальної політики.

Дані щодо надходжень до Зведеного бюджету України протягом останніх п'яти років свідчать про значний ріст обсягів цих доходів. За цей період спостерігається постійне зростання як виконання дохідної частини бюджету, так і планових показників (Рис 2.1.)

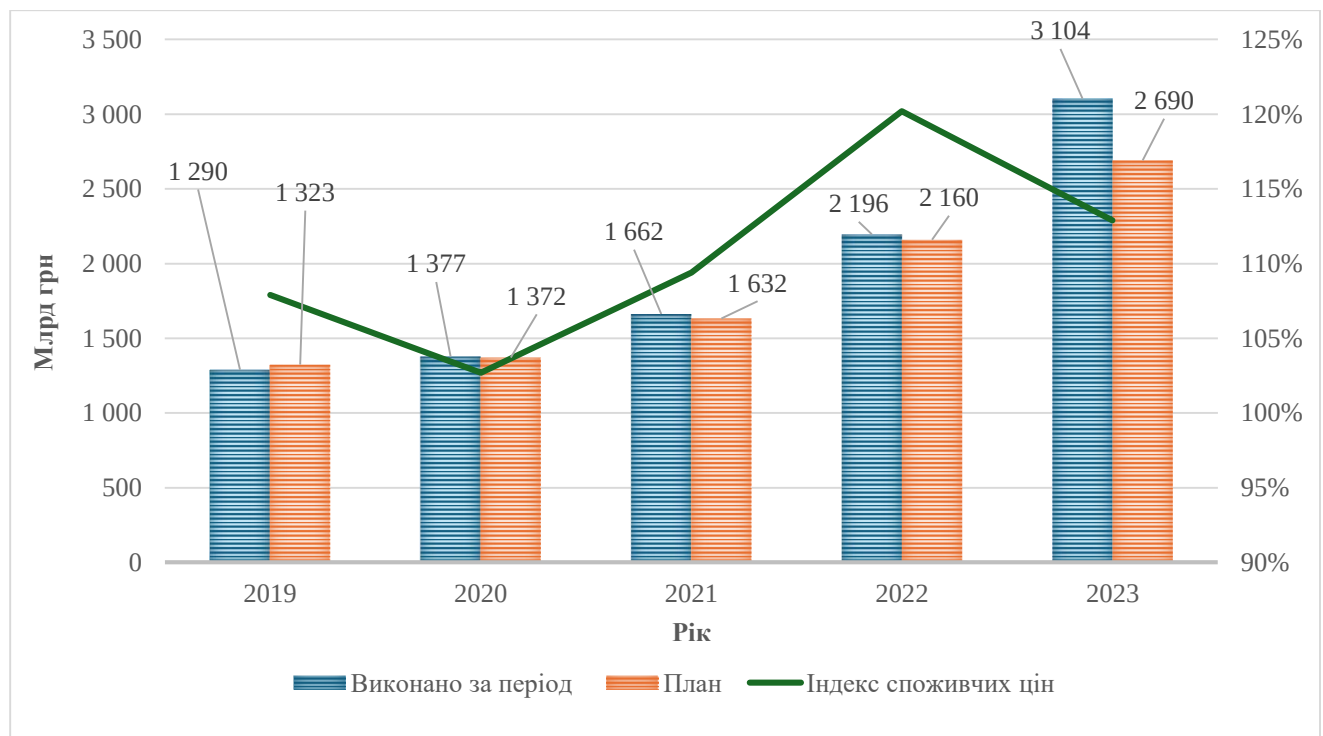

Рисунок 2.1 - Обсяг надходжень до Зведеного бюджету України та індекс споживчих цін (до відповідного періоду попереднього року) з 2019 по 2023 рік млрд грн.

Джерело: Авторська розробка на основі [37-38]

Звітні дані за вищевказаний період, свідчать про значний ріст доходів Зведеного бюджету України. Протягом цього періоду спостерігається стійка тенденція збільшення доходів, що свідчить про позитивні зміни в економічному середовищі країни та ефективність фіскальної політики.

Доходи Зведеного бюджету перевищували заплановані обсяги у більшості років. Це свідчить про успішність стратегій збирання податків та ефективне управління фінансами. Навіть у ті роки, коли доходи не досягали планових показників, вони залишалися на високому рівні. Особливо важливо відмітити зростання доходів у 2023 році, коли вони перевищили попередній рік на понад 41%, та значно перевиконали плановий обсяг. Але під час воєнного стану важко зумовити такий зріст тільки економікою країни. Причиною стала допомога від ЄС та інших країн, що прослідковується в структурі обсягів надходжень до Зведеного бюджету за 2023 рік (Рис 2.2).

Рисунок 2.2 - Структура річного плану та виконання обсягів надходжень до Зведеного бюджету за 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Виконання за період відображає зміни у плановій структурі. Податкові надходження склали лише 53% від запланованих, неподаткові надходження становили 33%, що також менше, ніж планувалося. Однак відзначається значний зріст у частці коштів, отриманих від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, які становили 14%. За рахунок підтримки нашої країни від партнерів податкові надходження склали більшу частину доходу бюджету, в структурі яких знаходиться ПДФО, обсяги надходжень від якого також зросли протягом останніх 5 років.

2.2 Оцінка фінансового значення податку на доходи фізичних осіб в Україні

Протягом п'яти останніх років в Україні спостерігається стійке зростання доходів від ПДФО. За цей період надходження від цього виду податку зросли з 269,74 млрд грн у 2019 році до 496,34 млрд грн у 2023 році.

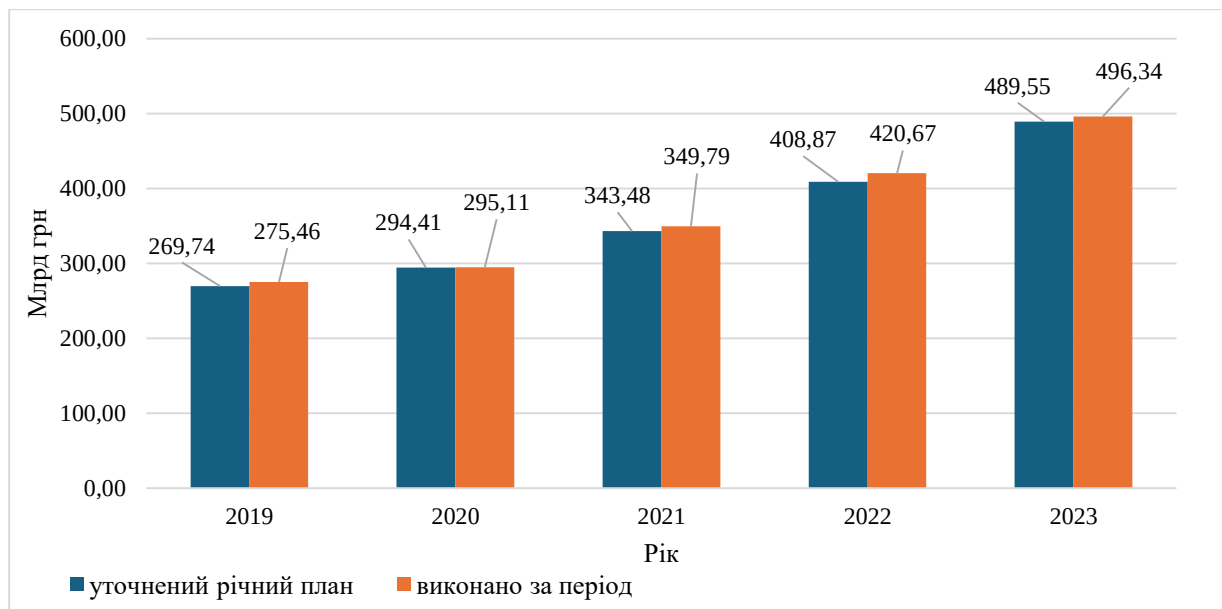

Рисунок 2.3 - Обсяг надходжень від ПДФО до Зведеного бюджету з 2019 по 2023 рік млрд грн.

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Протягом п'яти останніх років в Україні спостерігається стійке зростання доходів від ПДФО. За цей період надходження від цього виду податку зросли з 269,74 млрд грн у 2019 році до 496,34 млрд грн у 2023 році, показавши стабільну динаміку зростання та постійне перевиконання плану в середньому на 2%-3%, що при умовах постійних економічних шоків, таких як COVID-19 та воєнний стан, є просто фантастичним показником стабільності. Але, як і загальний обсяг доходів до Зведеного бюджету, вони не є релевантними. Через девальвацію гривні за останні роки показники насправді не такі досконалі. В призмі економічного стану такі розрахунки вже не показують позитивну динаміку, маючи на увазі що в них не враховані підвищення цін та не виключена грошова підтримка зі сторони ЄС. Тому як висновок, доходи до Зведеного бюджету а також надходження від ПДФО, збільшились, але це не відображає реальний економічний стан за рахунок коливань валют та кризового стану в країні через воєнний стан.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, оподаткування доходів фізичних осіб є одним з основних джерел формування бюджету держави та забезпечення її фінансової стабільності. Система оподаткування доходів пройшла численні етапи розвитку та змін, включаючи реформи та вдосконалення з метою забезпечення більшої справедливості та ефективності. В Україні також це одне з основних джерел надходжень до бюджету яке до воєнного стану займала більше п'ятої частини доходів. (Рис 2.4)

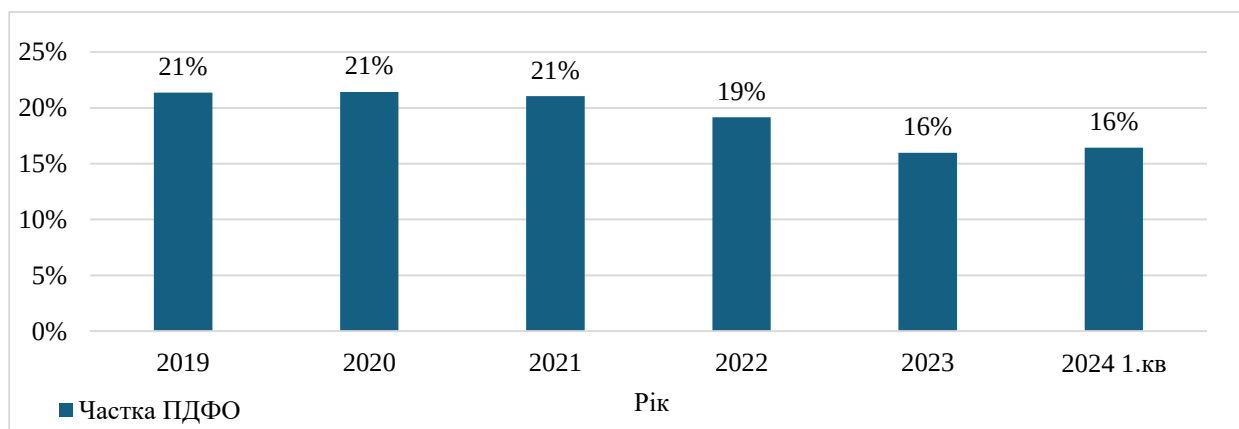

Рисунок 2.4 - Частка надходжень від ПДФО в загальних обсягах надходжень Зведеного бюджету з 2019 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Частка ПДФО в загальних обсягах доходів до Зведеного бюджету України знижується протягом останніх п'яти років. З 2019 року по 2021 рік вона залишалася на рівні 21%, але знизилася до 19% в 2022 році і далі до 16% в 2023 і 2024 роках.

Такий тренд може свідчити про різноманітні фінансові і податкові зміни, які були впроваджені у країні протягом цього періоду. Зокрема, зниження частки ПДФО може бути результатом податкових реформ, спрямованих на стимулювання економічного зростання або збільшення споживчого попиту. Зниження в 2022 році, можливо, зумовлене через міграцію громадян із країни. Зниження в 2023 році відбулось через зміну структури надходжень до бюджету через збільшену кількість допомоги від ЄС (Рис. 2.2). Та інформація за 1 квартал 2024 року не є достатньо змістовною для аналізу, так як структура та тенденції надходжень до бюджету корелюються з різними сезонами та в нинішніх обставинах, пов'язаних з ситуацією на фронті. Розуміючи питому вагу ПДФО в загальних надходженнях до Зведеного бюджету, також потрібно детально розглянути структуру ПДФО, що саме займає найбільші частки ПДФО та як вона змінювалась впродовж років (Рис 2.5).

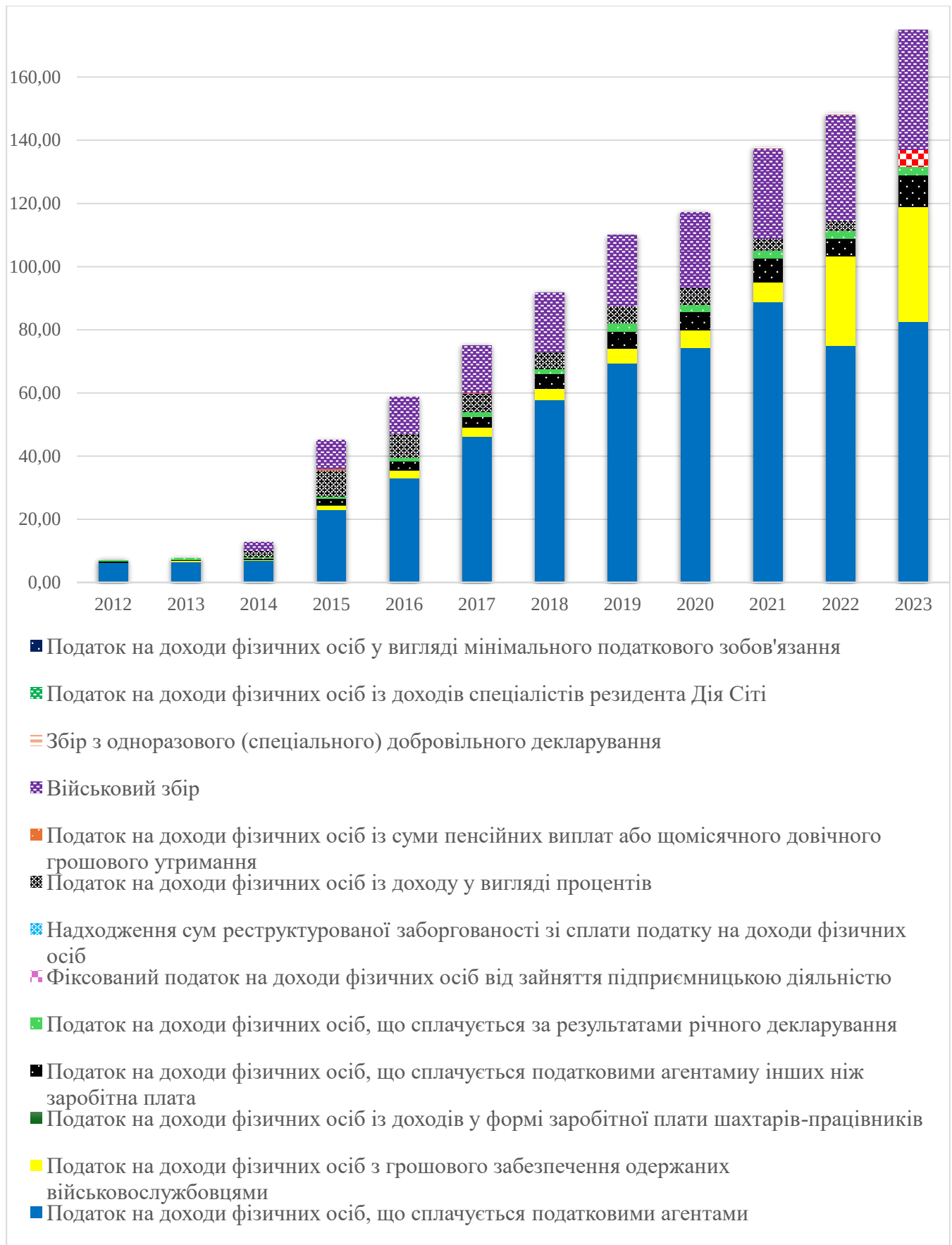

Рисунок 2.5 – Структура податку на доходи фізичних осіб в надходженнях до Державного бюджету в загальному фонді млрд грн 2012 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

З 2012 року структура ПДФО осіб значно змінилася. В 2012 році найбільшу частку займав податок, який сплачувався податковими агентами з заробітної плати, який впродовж років займав виключно найбільшу частку та активно номінально збільшувався і в 2022 році становив 88 млрд грн. В 2015 році було введено податок на дохід шахтарів який становив замість 18%(Таб. 1.1) 10%, і надходження від нього за 2015 рік становили 124 млн грн. В 2021 році задля детінізації та підвищення податкової культури введено збір з одноразового добровільного декларування, який за роки своєї дії додав до бюджету 461 млн грн. Після введення воєнного стану податок на доходи фізичних осіб військовослужбовців став дуже актуальним, і в 2023 році займає третє місце по обсягу надходжень в розрізі структури ПДФО, а саме 36,5 млрд грн. Також податок для резидентів "Дія Сіті" створений в 2021 році з метою стимулювання розвитку інформаційних технологій та ІТ-сектору в Україні. Однією з основних задач цього режиму є приваблення інвестицій у сферу інформаційних технологій, зокрема в 2023 році дохід від нього становив 673 млн грн.

В системі фінансового управління країни регіональні бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні розвитку та функціонування різноманітних сфер життя на рівні місцевих громад. Одним з ключових джерел формування ресурсів для обласних бюджетів є ПДФО. (Рис 2.6)

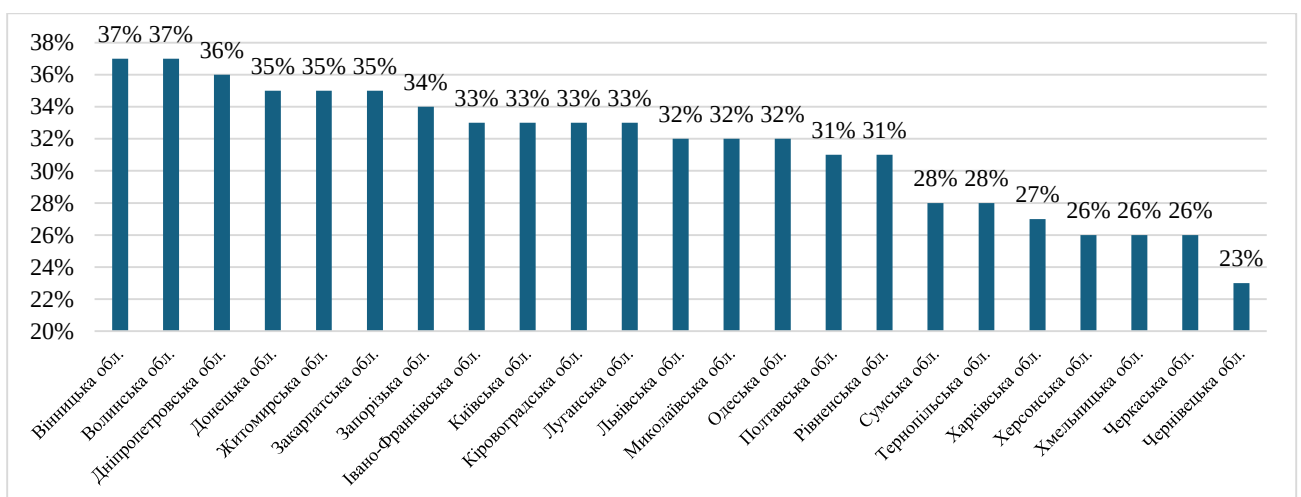

Рисунок 2.6 – Середня частка надходжень від ПДФО в загальних обсягах надходжень Місцевих бюджетів з 2019 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

На перший погляд, можна погляд відзначається значна різниця у рівні оподаткування між різними областями. Наприклад, області з високим рівнем оподаткування, такі як Дніпропетровська (37%), Миколаївська (37%), та Київська (36%) області, можуть вказувати на високий рівень господарської активності та доходів у цих регіонах. З іншого боку, області зі зниженим рівнем оподаткування, такі як Херсонська (23%) та Чернівецька (23%) області, можуть стикатися з економічними труднощами, низькою зайнятістю та обмеженими можливостями для залучення інвестицій.

Важливо відмітити вплив змін в надходженнях від ПДФО до регіональних бюджетів по відношенню до обсягу надходжень в регіональний бюджет, використовуючи регресійний аналіз (Рис 2.7)

Рисунок 2.7 - Лінійна регресія обсяги загальних надходжень до Державного бюджету по відношенню до обсягу надходжень від ПДФО в млрд грн з 2019 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Аналіз показників лінійної регресії представлено в регресійному аналізі (Таб 2.3)

Таблиця 2.3 – Регресійний аналіз обсяги надходжень до Державного бюджету по відношенню до обсягів надходжень від ПДФО в млрд з 2019 по 2023 рік

Дані про обсяг надходжень до Державного бюджету, та обсяг надходжень від ПДФО до Державного бюджету		
Рік	Млрд грн Державний бюджет	Податок та збір на доходи фізичних осіб
2018	928,10	91,74
2019	998,27	109,95
2020	1 076,01	117,28
2021	1 296,85	137,55
2022	1 787,39	148,42
2023	2 671,99	206,94
Регресійна статистика:		
Множинний R		0,98
R-квадрат		0,96
Нормований R-квадрат		0,95
Стандартна помилка		155,68
Спостережень		6,00
Дисперсійний аналіз:		

Показник	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	1	2,14933E+24	2,15E+24	8,87E+01	0,00070887
Остаток	4	9,69515E+22	2,42E+22	-	-
Всього	5	2,24628E+24	-	-	-
Коефіцієнти:					
Показник	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	Р-Значення	
Y-перетин	-734,37	241,51	-3,04	0,03838	
Перемінна X 1	16,21	1,72	9,42	0,00071	
Звіт за залишками:					
Спостереження	Предбачене значення Y			Залишки	
1	753,20			174,90	
2	1 048,51			-50,23	
3	1 167,32			-91,30	
4	1 496,06			-199,20	
5	1 672,35			115,04	
6	2 621,20			50,79	

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Множинний R: Коефіцієнт кореляції між спостережуваними та передбачуваними значеннями становить 0,98. Це високий показник, що вказує на сильну лінійну залежність між обсягом надходжень до Державного бюджету та змінами в обсягах надходжень від ПДФО.

R-квадрат: Значення R-квадрат дорівнює 0,96, що означає, що 96% варіації в обсягах надходжень до Державного бюджету можна пояснити за допомогою лінійної залежності від обсягів надходжень від ПДФО. Це дуже високий рівень поясненої варіації, що підтверджує сильну залежність між цими двома змінними.

Нормований R-квадрат: R-квадрат для кількості залежних змінних та об'єму вибірки також є дуже високим і становить 0,95. Це вказує на те, що модель регресії є досить точною, враховуючи обсяг спостережень.

Стандартна помилка оцінки коефіцієнтів регресії дорівнює 155,68 мільярдів, в даному випадку модель має середню точність.

Дисперсійний аналіз показує, що регресія є статистично значущою, оскільки значення F-статистики перевищує критичне значення і має дуже малий рівень значимості.

В рамках цього аналізу можна зробити висновок, що зміни в обсязі надходжень від ПДФО суттєво впливають на обсяг надходжень до Державного бюджету. Збільшення обсягів надходжень від ПДФО сприяє збільшенню

надходжень до Державного бюджету, що підтверджується високими значеннями коефіцієнта кореляції та детермінації. Але це не є істиною, а тільки дослідженням в рамках регресивного аналізу цих показників, через те що в структурі бюджетних надходжень є інші джерела доходу, які також можуть впливати на загальний обсяг доходу.

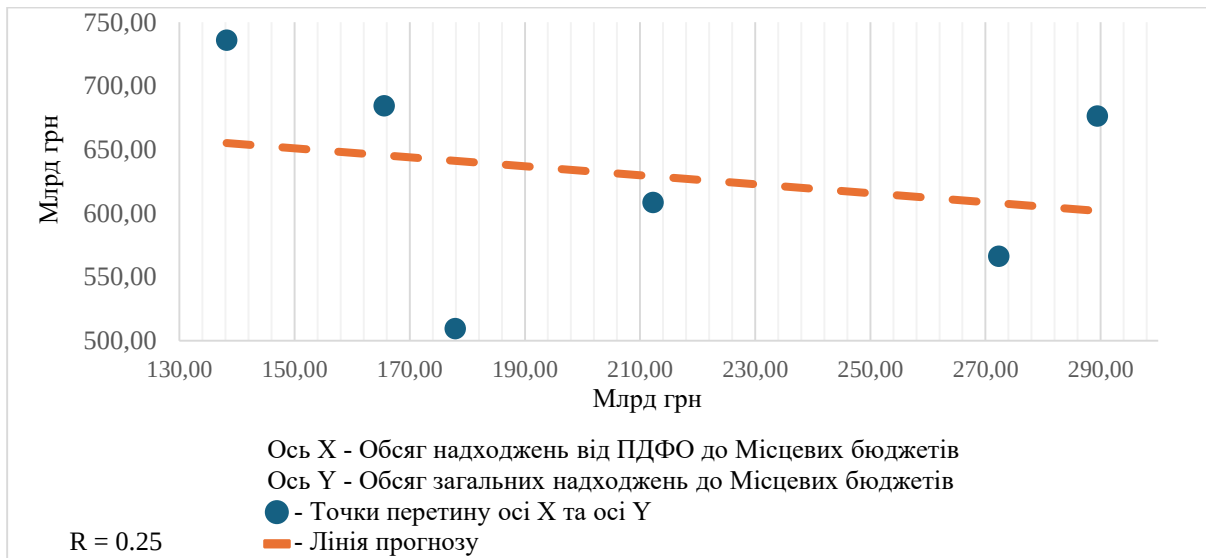

Рисунок 2.8 – Лінійна регресія обсяги загальних надходжень до Місцевих бюджетів по відношенню до обсягу надходжень від ПДФО до Місцевих бюджетів в млрд грн з 2019 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Аналіз показників лінійної регресії представлено в регресійному аналізі (Таб 2.4).

Таблиця 2.4 – Регресійний аналіз обсяги загальних надходжень до Місцевих бюджетів по відношенню до обсягу надходжень від ПДФО до Місцевих бюджетів в млрд з 2019 по 2023 рік

Дані про обсяг надходжень до Місцевих бюджетів, та обсяг надходжень від ПДФО до Місцевого бюджету		
Рік	Місцеві бюджети	Податок та збір на доходи фізичних осіб
2018	735,93	138,15
2019	684,53	165,50
2020	509,56	177,82
2021	608,50	212,23
2022	566,38	272,24
2023	676,42	289,39
Регресійна статистика:		
Множинний R		0,25
R-квадрат		0,06
Нормований R-квадрат		-0,17

Стандартна помилка			90,93		
Спостережень			6,00		
Дисперсійний аналіз:					
Показник	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	1	2,28955E+21	2,29E+21	2,77E-01	0,62657461
Остаток	4	3,30756E+22	8,27E+21		
Всього	5	3,53652E+22			
Коефіцієнти:					
Показник	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	Р-Значення	
Y-перетин	704,11	145,25	4,85	0,00835	
Перемінна X 1	-0,35	0,67	-0,53	0,62657	
Звіт за залишками:					
Спостереження	Предбачене значення Y			Залишки	
1	655,32			80,61	
2	645,66			38,86	
3	641,31			-131,75	
4	629,16			-20,65	
5	607,96			-41,58	
6	601,91			74,51	

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

Множинний R: Коефіцієнт кореляції між спостережуваними та передбачуваними значеннями становить 0,25. Це свідчить про слабку лінійну залежність між обсягами надходжень до Місцевих бюджетів та змінами в обсягах надходжень від ПДФО до Місцевого бюджету.

R-квадрат: Значення R-квадрат дорівнює 0,06, що означає, що лише 6% варіації в обсягах надходжень до Місцевих бюджетів можна пояснити за допомогою лінійної залежності від обсягів надходжень від ПДФО до Місцевого бюджету. Це дуже низький рівень поясненої варіації, що свідчить про слабку залежність.

Нормований R-квадрат: Виправлений R-квадрат також є негативним і дорівнює -0,17. Це може виникнути через велику кількість спостережень відносно кількості залежних змінних.

Стандартна помилка оцінки коефіцієнтів регресії дорівнює 90 933 557 439,35, що є порівняно високим значенням, в рамках аналізу.

Дисперсійний аналіз показує, що регресія не є статистично значущою, оскільки значення F-статистики набагато менше критичного значення і має великий рівень значимості.

Звіт за залишками також підтверджує недостатню адекватність моделі, оскільки різниця між фактичними та передбаченими значеннями (залишки) є досить великою та має неправильний знак у багатьох випадках.

Отже, за цим аналізом можна зробити висновок, що обсяг надходжень від ПДФО до Місцевих бюджетів має незначний вплив на обсяг надходжень до цих бюджетів. Інші фактори, які не враховуються в цій моделі, можуть мати більший вплив на доходи Місцевих бюджетів. Але це виключно в рамках цього дослідження, через те що як видно на (Рис. 2.6) частка ПДФО в місцевих бюджетах помірно висока. Як висновок, в рамках цього регресивного аналізу, збільшення обсягів в надходженнях від ПДФО не сильно впливають на сукупний обсяг надходжень Місцевих бюджетів, так як є інші джерела доходів, які можуть збільшуватись незалежно від надходження ПДФО. Як приклад, на початку (Таб. 2.4) можна побачити, що обсяги надходжень до Місцевих бюджетів в 2020 році зменшились, але надходження від ПДФО збільшились, що чітко показує проблематику регресійного аналізу в контексті ПДФО.

У результаті аналізу рівня доходів від ПДФО та їх ролі у формуванні бюджету України можна зробити кілька висновків. Протягом останніх п'яти років спостерігається стійке зростання обсягів надходжень від ПДФО, що свідчить про їх значну роль у фінансовій системі країни. Однак, необхідно враховувати валютні коливання та економічні труднощі, які впливають на реальну ефективність цього податку.

Зниження частки ПДФО в загальних обсягах доходів до Зведеного бюджету України може бути спричинене різноманітними факторами, включаючи податкові реформи та зміни в структурі надходжень до бюджету. Такі зміни відображають не лише економічні та фінансові аспекти, а й динаміку політичних рішень та змін в міжнародному середовищі.

Аналіз рівня оподаткування в різних регіонах України показує наявність великих різниць у господарській активності та доходах між областями. Дисбаланс в економічному розвитку областей вимагає уваги до регіональної

політики з метою забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей для всіх місцевих громад.

2.3 Вплив макроекономічних факторів на податок на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб є одним із ключових джерел надходжень у бюджет держави, що відображає економічну активність та рівень доходів населення. Вплив макроекономічних факторів на податкові надходження від ПДФО виявляється через складну взаємодію різних елементів економічної системи.

Періоди економічного зростання часто супроводжуються збільшенням оподатковуваного доходу, тоді як рецесивні періоди можуть призвести до зменшення податкових надходжень.

Рівень заробітної плати також відіграє значну роль у формуванні ПДФО. Зміни в цій сфері прямо впливають на обсяг доходу, який підлягає оподаткуванню. Підвищення заробітної плати може призвести до збільшення податкових надходжень, тоді як їх зниження може призвести до зменшення цих надходжень.

Інфляція має важливе значення для обсягу ПДФО. Зростання рівня цін зменшує покупну потужність грошей, що впливає на реальний обсяг доходу та відповідно на податкові надходження.

Фіскальна політика, зокрема зміни податкових ставок та інших податкових стимулів, також має суттєвий вплив на ПДФО. Зниження податкових ставок може стимулювати економічну активність та збільшити податкові надходження.

Крім того, рівень безробіття та соціальні виплати мають велике значення для формування ПДФО. Високий рівень безробіття може призвести до зниження

обсягу податкових надходжень через зменшення загального рівня доходів населення та збільшення витрат на соціальні виплати.

Теоретичні концепції надають основу для розуміння впливу макроекономічних факторів на податкові надходження від ПДФО, практичні сценарії можуть надати більш глибоке уявлення про цей процес. Розглянемо ситуацію в контексті макроекономічних факторів, що виникла в Україні після початку дії воєнного стану.

1. Економічні шоки, а саме воєнний стан: Після початку воєнних дій було мобілізовано значну кількість військовослужбовців для захисту країни. Це призвело до збільшення доходів від ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, отриманих військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу. (Рис 2.8)

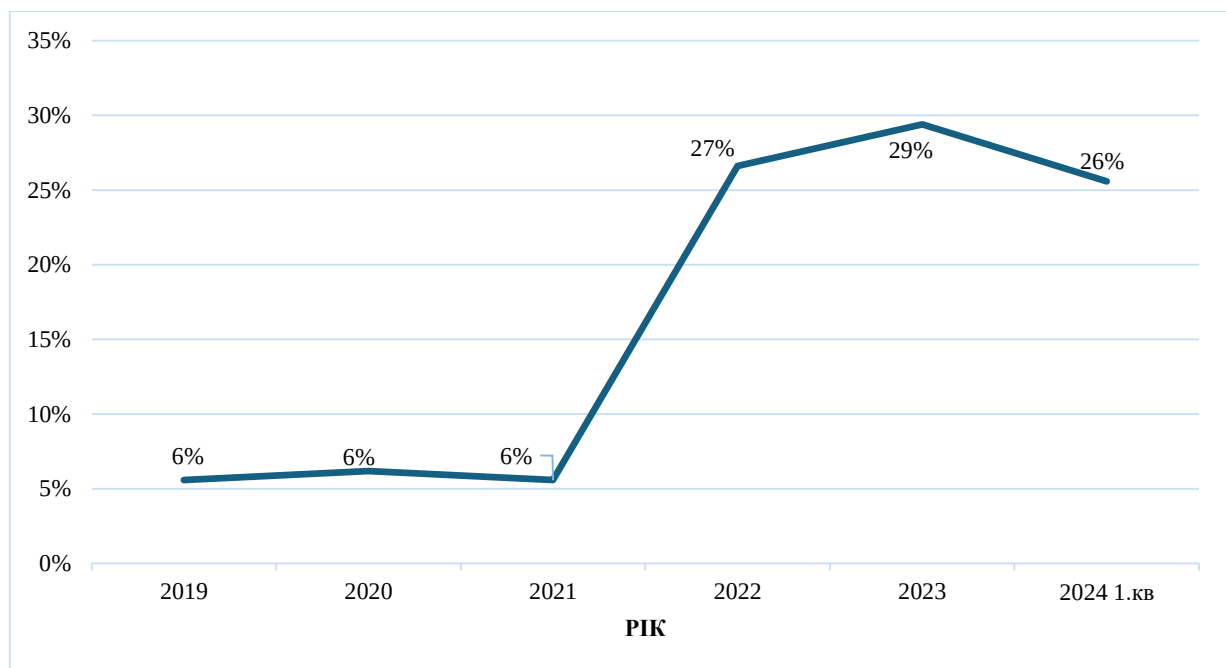

Рисунок 2.9 – Частка податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, отриманих військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу в доходах Зведеного бюджету з 2019 по 2023 рік

Джерело: Авторська розробка на основі [37]

У 2019-2021 роках частка військового ПДФО від загального обсягу ПДФО залишалася на рівні 6%, що відповідає стабільному періоду без кризових

залежності від розміщення регіону відносно фронту немає, так як більшість північно-західних регіонів також мають помірно-високу частину військового ПДФО в їх доходах. Це пов'язано з тим що доходи надходять в місцеві бюджети, за якими закріплена військова частина. Це підкреслює важливість саме військового ПДФО в умовах воєнного стану.

2. Фіскальна політика: Зміни в оподаткуванні доходів військовослужбовців, які були введені законом № 3428-IX у листопаді 2023 року [22], спрямовані на забезпечення фінансування оборонних програм та потреб Збройних Сил. Ці зміни передбачають перерахування ПДФО з доходів військовослужбовців до спеціального фонду Державного бюджету України, з якого будуть фінансуватися закупівлі спецтехніки та програми розвитку оборонно-промислового комплексу, тим самим вплинувши на розподіл військового ПДФО, зменшивши його частку в обсягах доходів Місцевих бюджетів (Рис 2.10).

Головна проблема полягає в прозорості та обґрунтуванні перерозподілу коштів. Централізація фінансових потоків може бути обґрунтованою, якщо є чітка аргументація необхідності та контроль за використанням цих коштів. Однак, недостатня прозорість може призвести до корупційних ризиків та нецільового використання коштів місцевими бюджетами.

3. Інфляція: Враховуючи темпи інфляції, які стрімко збільшились під час дії воєнного стану, та аналіз, проведений по (Рис 2.3), обсяги надходжень від ПДФО зросли, але фактично їх зріст був не таким значним і більше пов'язаним з девальвацією гривні.

У кейсі про вплив макроекономічних факторів на податкові надходження від ПДФО в умовах воєнного стану в Україні демонструється, що економічні кризи та зміни у політиці можуть значно впливати на обсяги податкових доходів. Важливо забезпечити прозору та ефективну податкову систему, яка б забезпечувала необхідні фінансові ресурси у кризових ситуаціях, зберігаючи при цьому фінансову стабільність країни.

Як висновок другого розділу, попри стійке зростання обсягів надходжень від ПДФО протягом останніх п'яти років, їх роль у фінансовій системі України залишається значною. Однак, потрібно урахувати валютні коливання та економічні труднощі, які можуть впливати на реальну ефективність цього податку. Зниження частки ПДФО в загальних обсягах доходів до бюджету може бути обумовлене різноманітними факторами, включаючи податкові реформи та зміни в структурі надходжень.

Отже, продовження удосконалення податкової системи, враховуючи економічні, соціальні та політичні виклики, допоможе забезпечити збалансований розвиток та ефективне використання бюджетних ресурсів для підтримки стабільності та розвитку України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1 Проблеми інформаційного забезпечення оподаткування доходу фізичних осіб

У період воєнного стану бізнес та громадяни зіштовхуються з рядом складних ситуацій, пов'язаних з податковими та бухгалтерськими питаннями. Зміни в законодавстві, викликані цим контекстом, відображаються на різних аспектах фінансової діяльності та податкових зобов'язань. Наразі всі платники податків та звітності повинні дотримуватися строків сплати та подання звітності без будь-яких пільг. Згідно із Законом №2260 [20], при несвоєчасній подачі звітів або несвоєчасній сплаті податків будуть застосовані штрафні санкції. Продовження воєнного стану має значні юридичні та бухгалтерські наслідки для бізнесу.

У зв'язку з воєнним станом тимчасово збільшено строки реєстрації податкових накладних, а штрафи за їх несвоєчасну реєстрацію суттєво зменшено. Додатково надано звільнення від сплати податку на нерухомість та плати за землю для об'єктів, що постраждали від бойових дій. У сфері трудового законодавства скасовано святкові дні через воєнний стан, проте дозволяється відправляти працівників у неоплачувану відпустку або призупиняти їх трудові відносини.

У цей період були внесені ряд законодавчих змін (Таб. 1.2), що регулювали податкові питання в умовах воєнного стану. Зокрема, було зупинено перебіг податкових строків, зменшено ставку єдиного податку для певних категорій платників, а також встановлено правила щодо виконання податкових зобов'язань у разі воєнних дій. Такі зміни мають на меті спростити податкове законодавство та підтримати бізнес у складний період воєнного стану.

Варто відзначити, що попри внесені зміни до законодавства, деякі проблеми залишаються актуальними. Наприклад, необхідно постійно моніторити ситуацію та вчасно реагувати на зміни, а також посилити зусилля щодо інформування громадян про податкові зміни та їх вплив на їхню діяльність.

Великий обсяг змін в податковому законодавстві викликає проблему недостатнього інформування громадян про зміни в ПКУ або в оподаткуванні в цілому. Державні органи повинні гарантувати, що інформація про зміни до ПКУ доступна для всіх категорій платників податків, незалежно від їхньої географічної розташованості та доступу до Інтернету. Це може включати розробку інформаційних матеріалів у друкованому вигляді та проведення інформаційних заходів у різних регіонах країни. До введення воєнного стану робота в цьому напрямку проводилася. Інформаційні кампанії різного характеру та виду, спрямовані на поясненні механізму та суті оподаткування для громадян, та пояснення важливості сплати податку, були активно реалізовані. На даний час Податкова служба України виділяє ресурси для зйомки таких відео, але не популяризує їх, тільки створивши саме відео (Рис 3.1), не використовуючи

можливості реклами, як це робили до війни. Звісно, проблема в виділенні коштів на більш важливі сфери.

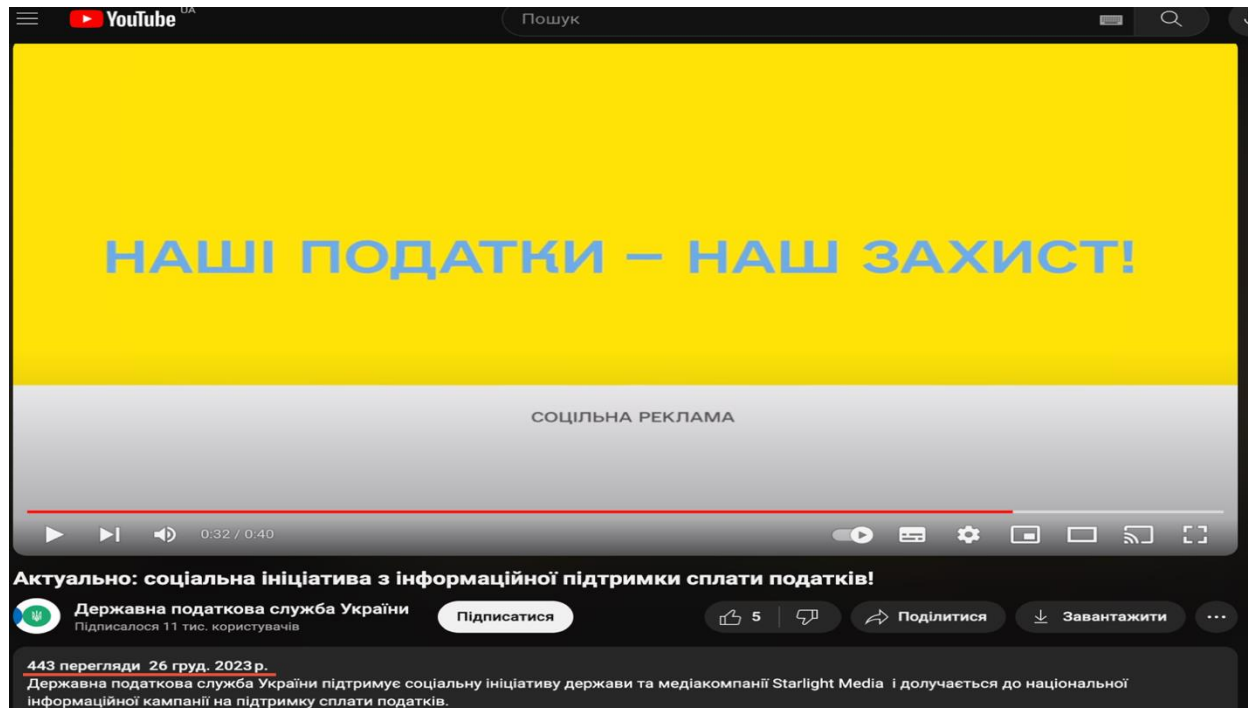

Рисунок 3.1 - Відео Державної податкової служби України в рамках національної кампанії на підтримку сплати податків з ресурсу YouTube

Джерело: [39]

Розберемо актуальний кейс: відео з назвою “Актуально: соціальна ініціатива з інформаційної підтримки сплати податків!” [39], створено за сприянням Державної податкової служби України. Перш за все, дуже якісна зйомка, непогана режисура, і чітка ідея та мета відео. Проблема в популярності цього відео, 443 перегляди станом на 01.05.2024 [39], пройшло 4 місяці, та кількість переглядів критично мала. Такі відео в основному транслуються в ефірі різних телеканалів як соціальна реклама. Позитивна сторона зрозуміла, через те що на соціальну рекламу відведено час та вона безкоштовна, є можливість транслювати відео та поширювати ідею. Але значна кількість населення не користується, або рідко користується телевізорами. Важливо поширювати ці відео в інших джерелах та, можливо, фінансувати такі інформаційні кампанії задля глибшого розуміння оподаткування населенням, через те що такі кампанії відіграють роль взаємодії держави з громадянами.

Податкові правила повинні бути представлені в простій та зрозумілій формі, щоб громадяни могли легко їх засвоїти. Використання інфографіки, відеороликів та інших візуальних матеріалів може сприяти кращому розумінню нових правил оподаткування.

Залучення бізнес-асоціацій та громадських організацій може покращити розповсюдження інформації. Державні органи можуть співпрацювати з цими організаціями для поширення інформації серед своїх членів та великої громадськості. Це може допомогти забезпечити максимальну охопленість та розуміння нових правил оподаткування. Використання інтерактивних методів навчання може зробити процес засвоєння інформації більш ефективним. Онлайн-курси, вебінари та інші інтерактивні формати можуть залучити платників податків та допомогти їм краще зрозуміти нові правила оподаткування та їхні обов'язки.

Однак, на тлі воєнних дій та гуманітарної кризи, недостатнє та несвоєчасне доведення інформації до платників податків призвело до низки проблем, у тому числі до нерозуміння нових правил оподаткування, помилок при сплаті податків та зниження рівня податкової дисципліни.

Існує декілька причин, чому проблема недостатнього інформування платників податків під час воєнного стану стала особливо гострою. Серед них – інформаційний хаос, зменшення доступу до інформаційних ресурсів та зміна пріоритетів державних органів, недостатнє і несвоєчасне інформування.

Але варто врахувати позитивні зрушення, пов'язані з діджиталізацією. Наприклад, "Електронний кабінет платника податків" [40] створює нові можливості для зручного спілкування з податковими органами без необхідності виходу з дому. Це дозволяє отримувати адміністративні послуги, консультації та здійснювати розрахунки з бюджетом в режимі онлайн. Крім того, користувачі мають можливість отримувати доступ до інформації з різних реєстрів, переглядати та друкувати бланки податкової звітності та заповнювати декларації прямо через цей сервіс. Це сприяє зменшенню бюрократичних перешкод та збільшує доступність податкових послуг для громадян та бізнесу.

Наталія Рудик зауважує, що моніторинг податкового боргу фізичними особами – підприємцями є важливою проблемою, яка не втрачає актуальності навіть у змінних економічних та політичних умовах [41]. Успішне вирішення цього питання залежить від дотримання платниками податків законів та їх фінансової компетентності, а також від ефективного впровадження змін в законодавство податковими органами. Податкова перевірка виступає основним інструментом контролю за платниками податків, проте застосування передплатником самоперевірки через електронний кабінет може бути ефективним способом уникнення податкового боргу. Використання алгоритмів для самостійного податкового контролю фізичними особами – підприємцями може виявитися корисним заходом для запобігання накопичення податкового боргу. Такі інновації можуть сприяти покращенню взаємодії між податковими органами та платниками податків, що, у свою чергу, може позитивно позначитися на ефективності системи в цілому.

Застосування запропонованих заходів, таких як активізація інформаційної кампанії, забезпечення доступу до інформації, спрощення податкової інформації, співпраця з бізнес-асоціаціями та громадськими організаціями, а також застосування інтерактивних методів навчання, є критично важливими для вирішення цієї проблеми. Ці заходи сприятимуть підвищенню обізнаності платників податків, полегшать їм зрозуміти нові правила оподаткування та виконувати свої податкові зобов'язання відповідно до законодавства.

3.2 Прогресивна шкала оподаткування, можливості інтеграції зарубіжного досвіду в Україні

Оподаткування в Україні є однією з ключових складових економічної політики країни, яка відображається через вибір моделі оподаткування. Протягом останніх десятиліть Україна періодично змінювала свою модель

оподаткування, користуючись прогресивною та пропорційною системами (Таб. 1.1).

1. З 1991 по 2003 рік - діяла прогресивна шкала оподаткування.
2. З 2004 по 2010 рік - діяла пропорційна шкала оподаткування.
3. З 2011 по 2015 рік - знову була введена прогресивна шкала оподаткування.
4. З 2016 року - знову була введена пропорційна шкала оподаткування.

У 2016 році прийнято рішення відмовитися від прогресивної шкали оподаткування з метою спрощення адміністрування податків. Цей крок був обґрунтований переходом до простіших процедур збору податків, які б стали більш зрозумілими та доступними для платників.

Додатковим аргументом було наближення ставки ПДФО до ставки податку на прибуток підприємств. Ця міра сприяла зменшенню різниці між ставками оподаткування для фізичних осіб та корпорацій, що, в свою чергу, могло сприяти більш гармонізованій системі оподаткування в цілому. Крім того, важливе припущення, що цей крок сприятиме детінізації доходів. Максимальна ставка ПДФО у 2015 році була підвищена до 20%, тому введення єдиної ставки в 2016 році з нижчим показником (18%) могло стимулювати збільшення кількості декларацій доходів та зменшення тіньової економіки (Таб. 1.1).

Сучасна концепція прогресивної шкали оподаткування вважається більш стійкою та ефективною порівняно з моделлю єдиної ставки. Вона впливає на перерозподіл багатства та може сприяти зменшенню нерівності в суспільстві. Ця модель вважається більш справедливою, оскільки особи з вищими доходами сплачують більше податків, що відображає принцип "більше заробив - більше сплачуєш". Такий підхід сприяє перерозподілу багатства та зменшенню нерівності в суспільстві, оскільки особи з вищими доходами сплачують більше податків. Але з іншої сторони, максимальна ставка може бути значно вищою, як наприклад в Австрії, 55% (Дод. Б), однак це для України занадто висока ставка. І в цьому контексті варто враховувати ризики часткового перенесення заробітної плати до сфери "тіньової" економіки. Під час пропорційного оподаткування такі ризики є меншими. Визначення оптимальної моделі прогресивної шкали

оподаткування має відповідати цілям уряду, таким як підвищення рівня зайнятості, зменшення рівня бідності, зменшення диференціації доходів населення та інші.

У контексті цього національна стратегія доходів [42] відіграє важливу роль у визначенні шляхів розвитку оподаткування. Вона визначає орієнтири для реформ у сферах оподаткування та митниці на період до 2030 року. Вона слугує важливим керівним принципом для втілення широкого спектру заходів у цих сферах. Завдяки гнучкості структури стратегія може зазнавати коригувань та доповнень в залежності від змін в обставинах та результатів додаткових досліджень.

Національна стратегія також відображає стратегічні цілі України щодо інтеграції в світову економіку. Вона спрямована на позиціонування України як надійної податкової юрисдикції та інтеграцію українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання. Однак стратегія не лише відображає наміри, а й стає частиною ширшої міжнародної програми, зокрема Механізму розширеного фінансування МВФ. Виконання стратегії має важливе значення для залучення міжнародної підтримки та надання чіткого напрямку для всіх зацікавлених сторін щодо потреб та пріоритетів України в сфері податкового та митного законодавства.

Вона передбачає три ключові аспекти для різних зацікавлених сторін. По-перше, вона наголошує на необхідності реформ для забезпечення власних доходів країни. Поступове впровадження реформ є важливим елементом стратегії, а успішне виконання попередніх кроків визначає можливість запровадження наступних. Крім того, стратегія передбачає регулярні оновлення та уточнення, зберігаючи при цьому загальний напрямок.

Реформи, які плануються в рамках національної стратегії доходів до 2030 року [42], передбачають ряд імплементованих змін у системі оподаткування, особливо в контексті ПДФО порівняно з поточною моделлю. Перша зміна включає відновлення прогресивної шкали ставок, де передбачається встановлення однієї або двох вищих ставок ПДФО для осіб із високими

доходами, що перевищують певний рівень. Друга ініціатива полягає в заміні мінімального неоподаткованого доходу на надання персональної соціальної допомоги особам з низьким рівнем доходу. Третя зміна передбачає перегляд пільг з ПДФО, спеціальних умов оподаткування та виключень з податкової бази з метою їх оптимізації та упорядкування. Також, впровадження ефективної стимулюючої системи податкових відрахувань, пов'язаних з витратами платників податків на розвиток особистого трудового потенціалу, навчання дітей, розвиток власного бізнесу, поліпшення житлових умов, медичне лікування та інші цілі, є однією з ключових стратегій [42]. Такий підхід передбачає комплексну реформу, спрямовану на оптимізацію системи оподаткування з урахуванням соціально-економічних потреб суспільства.

В рамках стратегії доходів до 2030 [42] року виявлено ряд проблемних аспектів спеціально в контексті оподаткування фізичних осіб. Особливо критичним є акцент на інтенсивному контролі над фізичними особами та мікробізнесом, що веде до значних ризиків. Замість цього було б доцільніше зосередити увагу на припиненні великих схем ухилення від сплати податків, які в основному асоційовані з великими корпораціями. Такий підхід до контролю може виявитися неефективним та сприяти додатковим адміністративним та корупційним ризикам як для держави, так і для підприємств. Також слід враховувати, що в минулому відсутність строгого контролю над податковою звітністю не значно вплинула на обсяги сплати податків, що свідчить про невиправданість агресивного підходу до контролю транзакцій фізичних осіб в цьому випадку. У своєму дослідженні, проводячи паралелі з ЄС та США Тимченко Олена приходить до висновку, що наслідки реформування індивідуального прибуткового податку, який справляється на прогресивній основі, є неоднозначними [43]. Згідно з проведеними дослідженнями, зниження маржинальних ставок податку може бути виправданим для стимулювання підприємницької активності та збільшення інвестицій. Одночасно, також обґрунтовано зниження податкового навантаження на малозабезпечені верстви населення з метою підвищення споживчого попиту.

Система оподаткування відіграє важливу роль у формуванні економічної політики країни. Перехід від прогресивної до пропорційної системи оподаткування у 2016 році мав свої обґрунтування, але він також викликав певні ризики, зокрема стосовно збільшення тіньової економіки. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає ряд імплементованих змін у системі оподаткування, спрямованих на оптимізацію та покращення.

Можливості впровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Україні потребують уважного аналізу з урахуванням особливостей вітчизняної економічної ситуації. Досвід країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки свідчить про можливі переваги такої системи оподаткування, але вимагає уточнення та адаптації до місцевих умов. Прогресивна шкала оподаткування може стимулювати економічне зростання, зменшуючи нерівність у розподілі доходів та забезпечуючи фінансування соціальних програм. Досвід США та країн ЄС показує, що такі системи можуть бути успішними інструментами фіскальної політики. Проте, використання прогресивної шкали оподаткування у контексті України потенційно зустрічає деякі виклики та обмеження. Низький рівень збору податків та значна частка тіньової економіки ускладнюють ефективне впровадження та адміністрування податкових ставок. Крім того, існує ризик негативного впливу на інвестиційний клімат, якщо нова система сприйматиметься як занадто важке податкове навантаження.

На нашу думку, податкова політика повинна спрямовуватися на стимулювання декларування та легалізацію доходів, особливо у контексті великого обсягу тіньової економіки. Високі податкові ставки можуть викликати зниження бажання заробляти офіційно та сприяти подальшому збільшенню тіньового сектору, а велика кількість ступеней в прогресивній шкалі викликає тільки серйозне адміністративне навантаження. Тому необхідно уникати застосування надмірно високих ставок, оскільки це може мати негативний вплив на обсяги надходжень до бюджету.

Для вирішення цього питання важливо розглядати більш комплексний підхід, який включатиме не лише податкову політику, але й заходи щодо зменшення тіньової економіки в цілому. Це може включати в себе поліпшення податкової системи, врегулювання економічних відносин, зменшення бюрократичних перешкод, стимулювання підприємництва та розвиток соціальних програм для підтримки тих, хто переходить до легального заробітку. Тільки такий комплексний підхід може ефективно впливати на зменшення тіньової економіки та збільшення надходжень до бюджету країни.

Отже, впровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Україні потребує об'єктивного аналізу і збалансованого підходу. Перед прийняттям рішення важливо провести детальне дослідження, яке враховуватиме специфіку української економіки та потенційні виклики для її подальшого розвитку, уникаючи зайвого адміністративного тиску на фізичних осіб та фокусуватися на боротьбі зі схемами ухилення від сплати податків. Реформи повинні бути спрямовані на забезпечення справедливого та стійкого оподаткування, що враховують соціально-економічні потреби суспільства. Зрозуміло, що може бути прогресивна шкала оподаткування, але виключно при правильній інтеграції в українську податкову систему.

ВИСНОВКИ

ПДФО є важливим елементом податкової системи, який відображає різні аспекти оподаткування та фіскальної політики держави. В ході дослідження проведено аналіз теоретичних та методичних основ ПДФО, що відображає нормативно-правове регулювання, елементи цього податку та порівняння з зарубіжним досвідом. Різноманітність об'єкта дослідження, а саме теоретичну, автори розглядають як частину податкової системи, джерело доходу та інструмент. Законодавчу проблематику, яка розглядається авторами, які наголошують на необхідності перегляду моделі податкової системи. Проблема подвійного оподаткування розглядається через недосконалість норм законодавства, а автори вказують на необхідність застосування різних методів для уникнення цієї проблеми та відображає потребу у детальних змінах до формулювань в законодавстві. Також потребує деталізації практична проблематика з основною ідеєю проблеми розподілу надходжень від ПДФО між бюджетами різного рівня, яка полягає в недостатній ефективності цього процесу, що може призводити до нерівномірного фінансування регіонів. Автори вказують на необхідність змін у законодавстві та контролі за цільовим використанням коштів для вирішення цієї проблеми.

Крім того, абсолютні показники демонструють сучасні тенденції надходжень до бюджету. Номінальні надходження від ПДФО та структура податку яка змінювалась впродовж років задля більш справедливих оподаткування, як зменшені ставки податку для шахтарів в 2014 році, та стимуляція розвитку специфічних сфер, зменшені стави податку для працівників підприємств “Резидентів Дія Сіті” в 2021 році, які стимулювали розвиток ІТ-компаній.

Частка надходжень від ПДФО до Зведеного бюджету, яка до 2022 року становила близько 21%, до 2023 року зменшилася до рівня 16%. А середня частка надходжень від ПДФО з 2019 року по 2023 рік по всім регіонам була більше 30%, що підкреслює фіскальну значимість цього податку.

В рамках дослідження, використовуючи регресійний аналіз, можна зробити висновок, що є стійка кореляція між змінами в ПДФО та змінами в обсязі надходжень до Державного бюджету. І навпаки з місцевими бюджетами, де кореляція виявилася слабкою, і навіть, маючи виключно номінальні дані, можна побачити, що при збільшенні в обсязі доходів ПДФО місцеві бюджети не завжди збільшувались, а саме в 2023 році доходи від ПДФО збільшились на 28% а обсяг доходів в бюджет зменшився на 7%, що і підтверджує аналіз в рамках дослідження, що між змінами в них немає сильної кореляції.

З початком повномасштабного вторгнення була мобілізована велика кількість військовозобов'язаних, що призвело до номінального збільшення в обсязі надходжень від ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, отриманих військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу. А також зміни в структурі ПДФО в 2022 році, в яких відчутно збільшились доходи від військового ПДФО та в 2023 році вже становили 36,5 млрд грн. З фіскальної сторони, військовий ПДФО в середньому в доходах області дорівнює 6% і його перерозподіл став важливим інструментом для акумуляції коштів урядом. Проблема полягає у недостатній прозорості та обґрунтованості перерозподілу коштів. Централізація фінансових потоків може бути виправданою лише при чіткій обґрунтованості необхідності та ефективному контролі за їх використанням. Недостатня прозорість може відкрити шлях до корупційних ризиків та нецільового використання коштів місцевими бюджетами.

Помічено проблемні аспекти ПДФО, а саме проблема розвитку інформаційного забезпечення. Проблема полягає в тому, що недостатня проінформованість громадян може викликати нерозуміння систем та правил сплати податків, що може призвести до ухилення від їх сплати. Для покращення розуміння та виконання податкових правил необхідно активно використовувати прості та зрозумілі комунікаційні засоби, залучати громадські організації, а також використовувати інтерактивні методи навчання, тим самим активізуючи партнерство між державою та громадянами.

Важливим є не тільки лише інформаційне забезпечення громадян, але й комплексний підхід до боротьби з тіньовою економікою. Високі податкові ставки можуть спричинити зростання тіньового сектору, тому потрібно уникати надмірно високих ставок та шукати інші шляхи стимулювання декларування доходів. Впровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, за умови справедливих відсоткових ставок, може позитивно вплинути на наповнення бюджету.

Крім того, важливо враховувати специфіку української економіки та виклики для її розвитку, уникати зайвого адміністративного тиску на громадян та фокусуватися на боротьбі з ухиленням від сплати податків. Тим самим підвищити фіскальне та регулююче значення ПДФО, що дозволить державі та регіонам акумулювати кошти. В результаті стимулювати економічний розвиток і соціальну стабільність, забезпечуючи додаткові ресурси для інвестицій в освіту, науку та інновації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adam Smith An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Лондон: MetaLibri, 2007 16-44с. URL: https://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf (Дата звернення: 03.04.2024)
2. François Quesnayс Tableau Oeconomique. США: Creative Media Partners, LLC, 2018. 336-348с. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Tableau_Oeconomique/rmyRvQEACAAJ?hl=ru&kptab=overview (Дата звернення: 03.04.2024)
3. Keynes John Maynard The General Theory of Employment, Interest and Money. Лондон: Palgrave Macmillan Cham, 2018. 33-45с. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-70344-2> (Дата звернення: 03.04.2024)
4. Волохова І.С. Формування доходів бюджетів за рахунок податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Трансформаційна економіка*, №3, С. 10-15. 2023р URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-2>. (Дата звернення: 03.04.2024)
5. Лега О.В., Черненко К.В. Фіскальна та регулююча роль податку на доходи фізичних осіб у воєнний час. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. №3. С. 19-25. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-4> (Дата звернення: 03.04.2024)
6. Логвіновська С.І. Механізм справляння податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-152> (Дата звернення: 03.04.2024)
7. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Т. 1. №8. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-04> (Дата звернення: 03.04.2024)
8. Славкова А.А., Коломієць Г.Б. Податкові реформи під час воєнного часу в Україні: аналіз соціальних та економічних наслідків. *Економіка. Фінанси. Право*.

2023. № 11. С. 61-65. URL: <http://efp.in.ua/uk> DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.11.12> (Дата звернення: 03.04.2024)
9. Захожай К.В., Жам О.Ю. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів Державного бюджету України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2019. №18. С. 103-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2019_18_12. (Дата звернення: 03.04.2024)
10. What are the tax rates for a Belgian resident?. Офіційний сайт Федеральної державної служби фінансів Бельгії, публікація на офіційному сайті URL: <https://finance.belgium.be/en/private-individuals/tax-return/tax-rates-income/tax-rates#q1> (Дата звернення: 10.04.2024)
11. Income tax in Romania. Національна електронна система (SEN), портал Державного управління Румунії, публікація на офіційному сайті URL: <https://www.e-guvernare.ro/en/informations/1-citizens/11-work-and-retirement-in-the-european-union/22-taxation-in-the-eu/36-taxation-system-in-the-european-union> (Дата звернення: 10.04.2024)
12. Information on personal income tax rates. Офіційний сайт польської податкової служби, публікація на офіційному сайті URL: <https://www.podatki.gov.pl/en/residents/personal-income-tax-rates/#:~:text=The%20basic%20tax%20rates%20applicable,tax%2Dreducing%20amount%203600%20zl>. (Дата звернення: 10.04.2024)
13. Податковий кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI, редакція від 01.04.2024. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Дата звернення: 02.04.2024)
14. Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 № 13-92, Стаття 7, редакція від 26.12.1992. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/13-92> (Дата звернення: 02.04.2024)

15. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22.05.2003 № 889-IV, Стаття 7, пункт 7.1 редакція від 01.01.2004. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-15> (Дата звернення: 02.04.2024)
16. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22.05.2003 № 889-IV, Стаття 7, пункт 7.1 редакція від 01.01.2007. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-15> (Дата звернення: 02.04.2024)
17. Прибутковий податок (ПДФО) 2024, МінфінМедіа 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/incometax/> (Дата звернення: 13.03.2024)
18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2120-20> (Дата звернення: 02.04.2024)
19. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2142-20> (Дата звернення: 02.04.2024)
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2260-IX. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2260-20> (Дата звернення: 02.04.2024)
21. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3219-20> (Дата звернення: 02.04.2024)
22. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України: Закон України від 08.11.2023 № 3428-IX. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3428-20> (Дата звернення: 02.04.2024)

23. Personal income tax (PIT) rates. Веб портал, податкових ставок - PwC Tax Summaries: URL: <https://taxsummaries.pwc.com/quick-charts/personal-income-tax-pit-rates> (Дата звернення: 10.04.2024)
24. Szarowská I. Personal Income Taxation in a Context of a Tax Structure. *Procedia Economics and Finance*. 2014 №12. С. 662-669. DOI: 10.1016/S2212-5671(14)00391-8. (Дата звернення: 10.04.2024)
25. Мартинюк І.В. Податок на доходи фізичних осіб: фінансові та соціальні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023 №56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-60> (Дата звернення: 10.04.2024)
26. Тучак Т.В., та Колокольна А.М. Цілі ефективного оподаткування доходів фізичних осіб як справедливого регулятора соціально-економічного розвитку країни. *Економіка та суспільство*. 2022. №46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-68> (Дата звернення: 10.04.2024)
27. Податкова система: навч. посіб. / [Волохова І.С., Дубовик О.Ю.]; Харків: ОНЕУ, 2019. 200-211с.
28. Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест комуністичної партії 1848р. Вибрані твори. Т.1. — Київ: Партвидав ЦК КП(б)У, 1936. 10-28 с.
29. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави. Київ: Політвидав України, 1981. 94-103 с.
30. Рудан В.Я., Шевчук А.М. Роль податку на доходи фізичних осіб у розвитку місцевих громад України в умовах воєнного стану. *Техніка і наука*. 2023. №13(27) DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13\(27\)-349-362](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-349-362) (Дата звернення: 10.04.2024)
31. Пирога С.С. Правова оцінка чинних угод про уникнення подвійного оподаткування. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право 2024; №82(2). 238-244с. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.82.2.38 (Дата звернення: 10.04.2024)
32. Драган М.В., Шульга Т.В. Усунення подвійного оподаткування: сутність та практика застосування. *Expert: Paradigm of Law and Public Administration*. 2021. №14. DOI: 10.32689/2617-9660-2021-2(14)-145-152. 34. (Дата звернення: 10.04.2024)

33. Кучеренко С.М. Ситуаційне реагування в процесі управління податковими ризиками на прикладі використання для цілей уникнення подвійного оподаткування довідки про резидентський статус. *Український економічний часопис*. 2023. №1. С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-535>. (Дата звернення: 10.04.2024)
34. Проноза П. В. Методичні аспекти планування податкових надходжень. *Бізнес Інформ*. 2015. №7. С. 268-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_7_43. (Дата звернення: 10.04.2024)
35. Набатова Ю. О., Богуславська А.О. Фактори впливу на обсяги податкових надходжень Місцевих бюджетів *Ефективна економіка*. 2017. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5773> (Дата звернення: 10.04.2024)
36. Кміть В. М., Грабельський Б.Б. Оподаткування доходів фізичних осіб проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. №17. С. 542-547. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/2092> (Дата звернення: 10.04.2024)
37. BOOST-аналіз доходів Зведеного, Державного та Місцевих бюджетів. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/analytics/incomes> (Дата звернення: 27.04.2024)
38. Індеси споживчих цін у 1993-2023 роках (до відповідного періоду попереднього року). Офіційний веб сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm (Дата звернення: 27.04.2024)
39. Актуально: соціальна ініціатива з інформаційної підтримки сплати податків! [Video]. Державна податкова служба України. (2023, Грудень 23). YouTube. URL: https://youtu.be/BEk-GJDMm_k?si=ni0eWGUNRfOPFCAY (Дата звернення: 01.05.2024)
40. Офіційна сторінка електронного кабінету платника податків URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/> (Дата звернення: 01.05.2024)

41. Рудик Н. В. Алгоритми самоперевірки податкового боргу фізичною особою — підприємцем. *Фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2021. №11. С. 411–418. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-411-418> (Дата звернення: 01.05.2024)
42. Національна стратегія доходів до 2030 року, розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (Дата звернення: 01.05.2024)
43. Тимченко О. М. Наслідки податкових трансформацій у країнах ЄС та США. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 26-41. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_20_01_026_uk.pdf (Дата звернення: 01.05.2024)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – актуальні на 25.03.2024 ставки податку на різні види доходів фізичних осіб

Вид доходу та посилання на статтю ПКУ	Ставка податку
Доходи, одержані, у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які виплачуються платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами (п.167.1)	18%
Стипендія, яка виплачується учню, студенту, ординатору, аспіранту або ад'юнкту (в сумі перевищення над сумою місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, помноженою на 1,4 та округленою до найближчих 10 грн.) (п.165.1.26)	18%
Доходи, отримані фізичною особою – підприємцем від провадження господарської діяльності (п.177.1)	18%
Доходи громадян, отримані від провадження незалежної професійної діяльності (п.178.2)	18%
Суми надміру витрачених коштів, отриманих на відрядження або під звіт, та не повернутих у встановлений строк (п.170.9)	18%
Доходи, отримані від надання майна в лізинг, оренду або суборенду (п.170.1)	18%
Інвестиційний прибуток від проведення платником податку операцій з цінними паперами, деривативами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах (крім доходу від операцій, зазначених у пп. 165.1.2, 165.1.40 та 165.1.52 ПКУ) (п.170.2)	18%
60 % суми одноразової страхової виплати за договором довгострокового страхування життя у разі досягнення застрахованою особою певного віку, обумовленого у такому страховому договорі, чи закінчення строку дії такого договору (п.170.8.2)	18%
Викупна сума у разі дострокового розірвання страховальником договору довгострокового страхування життя (п.170.8.2)	18%
Сума коштів, з якої не було утримано податок, та яка виплачується вкладнику з його пенсійного вкладу або рахунка учасника фонду банківського управління у зв'язку з достроковим розірванням договору пенсійного вкладу, договору довірчого управління, договору недержавного пенсійного забезпечення (п.170.8.2)	18%
Кошти, що надаються роботодавцем як допомога на поховання (в сумі перевищення над сумою подвійного розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, помноженою на 1,4 та округленою до найближчих 10 грн.) (п.165.1.22)	18%
Частина благодійної допомоги, що підлягає оподаткуванню з урахуванням норм п.170.7 ПКУ (п.170.7)	18%
Дохід за зданий брукхт дорогоцінних металів (крім доходу, отриманого за брукхт дорогоцінних металів, проданий НБУ) (п.164.2.18)	18%
Вартість путівок (на території України) на відпочинок, оздоровлення та лікування, у т.ч. на реабілітацію інвалідів, платника податку та/або членів його сім'ї першого ступеня споріднення, які надаються його роботодавцем – платником податку на прибуток – безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) один раз на рік, (за умови, що вартість путівки або знижки не перевищує 5 розмірів мінімальної зарплати) (п.165.1.35)	не оподатковується

Продовження таблиці А.1

Виграші, призи, дарунки	
Виграш чи приз (крім виграшів, призів у лотерею) на користь резидентів або нерезидентів (п.167.1)	18%
Виграш, приз у лотерею (п.167.1)	18%
Інші виграші та призи (п.167.1)	18%
Дарунки (а також призи переможцям та призерам спортивних змагань), якщо їх вартість не перевищує 25% однієї мінімальної зарплати, за винятком грошових виплат у будь-якій сумі (п.165.1.39)	не оподатковується
Грошові виграші у спортивних змаганнях (крім винагород спортсменам – чемпіонам України, призерам спортивних змагань міжнародного рівня, у тому числі спортсменам-інвалідам, визначених у пп. "б" п.165.1.1 ПКУ) (п.167.1)	18%
Кошти, майно, майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг, подаровані платнику податку, оподатковуються за правилами для оподаткування спадщини (див. розділ "Спадщина")	0%
	5%
	18%
Проценти	
Проценти на поточний або депозитний банківський рахунок (п.167.5.1)	18%
Процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом (п.167.5.1)	18%
Проценти на вклад (депозит) у кредитних спілках (п.167.5.1)	18%
Плата (відсоток), що розподіляється на пайові членські внески членів кредитної спілки (п.167.5.1)	18%
Дохід, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування (п.167.5.1)	18%
Дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облігаціями та сертифікатами) (п.167.5.1)	18%
Дохід у вигляді відсотків (дисконту), отриманого власником облігацій від їх емітента (п.167.5.1)	18%
Дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку у результаті викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю (п.167.5.1)	18%
Проценти та дисконтні доходи, нараховані на користь фізичних осіб з будь-яких інших доходів (окрім тих, що зазначені у п.170.4.1 ПКУ) (п.170.4.3)	18%
Дивіденди, роялті	
Дивіденди, нараховані у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юрособою-резидентом, за умови, що таке нарахування не змінює часток участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, та в результаті якого збільшується статутний фонд емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів (п.165.1.18)	не оподатковується
Дивіденди по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами – платниками податку на прибуток підприємств (крім доходів по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, які виплачуються інститутами спільного інвестування) (п.167.5.2)	5%

Продовження таблиці А.1

Дивіденди по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, корпоративних правах, нарахованих нерезидентами, інститутами спільного інвестування, а також суб'єктами господарювання, які не є платниками податку на прибуток (п.167.5.4)	9%
Роялті (п.170.3.1)	18%
Продаж нерухомості	
Дохід від продажу (обміну) не частіше одного разу протягом звітного року житлового будинку, квартири або їх частини, кімнати, садового (дачного) будинку, а також земельної ділянки або об'єкта незавершеного будівництва, та за умови перебування такого майна у власності платника податку понад 3 роки (п.172.1)	не оподатковується
Дохід від продажу протягом звітного податкового року більш як одного з об'єктів нерухомості, зазначених у п. 172.1 ПКУ, а також дохід від продажу об'єкта нерухомості, не зазначеного в п.172.1 (п.172.2)	5%
Продаж рухомого майна	
Дохід від продажу (обміну) об'єкта рухомого майна (крім винятку, див. далі) (п.173.1)	5%
Дохід від продажу (обміну) протягом звітного року одного з об'єктів рухомого майна (легкового автомобіля, мотоцикла, мопеда,) не підлягає оподаткуванню (як виняток з попереднього) (п.173.2)	не оподатковується
Дохід від продажу (обміну) протягом звітного року другого об'єкту рухомого майна (легкового автомобіля, мотоцикла, мопеда), підлягає оподаткуванню (п.173.2)	5%
Дохід від продажу (обміну) протягом звітного року третього (та наступних) об'єкту рухомого майна (легкового автомобіля, мотоцикла, мопеда), підлягає оподаткуванню (п.173.2)	18%
Спадщина	
Вартість власності, що успадковується членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення (п.174.2.1)	0%
Вартість власності, зазначеної в пп. "а", "б", "г" п. 74.1 ПКУ, що успадковується особою, яка є інвалідом I групи або має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування а також вартість власності, зазначеної в пп. "а", "б" п.174.1 ПКУ, що успадковується дитиною-інвалідом (п.174.2.1)	0%
Грошові заощадження, поміщені до 02.01.1992 в установи Ощадбанку СРСР та Державного страхування СРСР, що діяли на території України, або у державні цінні папери, та грошові заощадження громадян України, поміщені в установи Ощадбанку України та колишнього Укрддержстраху протягом 1992–1994 років, погашення яких не відбулося (п.174.2.1)	0%
Вартість будь-якого об'єкта спадщини, отриманого у спадщину спадкоємцями, що не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення (п.174.2.2)	5%
Спадщина, отримана будь-яким спадкоємцем від спадкодавця – нерезидента, та будь-який об'єкт спадщини, що успадковується спадкоємцем – нерезидентом (п.174.2.3)	18%
Доходи нерезидентів та іноземні доходи	
Доходи з джерелом їх походження в Україні, що нараховуються або виплачуються на користь нерезидентів (п.170.10.1)	за ставками, визначеними для резидентів
Іноземні доходи (п.170.11.1)	18%

Джерело: Узагальнено автором на основі [17]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – актуальні на 13.04.2024 ставки ПДФО в ЄС

Територія	Найвища ставка ПДФО (%)	Додаткова інформація	Дата оновлення
Австрія	55	До 2025 року, після чого буде 50%	14 березня 2024 р.
Бельгія	50	+ комунальні податки від 0% до 9% від федеральної ставки	12 березня 2024 р.
Болгарія	10		5 березня 2024 р.
Хорватія	35,4	Залежить від місця проживання або постійного проживання в Хорватії	2 січня 2024 р.
Кіпр	35		21 грудня 2023 р.
Чеська Республіка	23		9 лютого 2024 р.
Данія	55,9	Включає податок АМ	15 березня 2024 р.
Франція	45	+ додатковий податок та соціальні збори	18 березня 2024 р.
Німеччина	45	+ додаткові збори	23 грудня 2023 р.
Угорщина	15		24 січня 2024 р.
Ісландія	31,35	+ муніципальний податок	21 лютого 2024 р.
Ірландія	40		6 лютого 2024 р.
Італія	43		5 лютого 2024 р.
Латвія	31		9 лютого 2024 р.
Литва	32	20% для деяких видів доходів	19 лютого 2024 р.
Люксембург	42	+ 9% податок солідарності	2 січня 2024 р.
Мальта	35		27 лютого 2024 р.
Нідерланди	49,5		9 січня 2024 р.
Польща	32	+ 4% податок солідарності на доходи понад 1 млн злотих	5 березня 2024 р.
Португалія	48	+ 2.5% податок солідарності на доходи понад 80 000 євро, 5% на доходи понад 250 000 євро	19 лютого 2024 р.
Румунія	10		16 жовтня 2023 р.
Словаччина	25		28 листопада 2023 р.
Словенія	50		13 лютого 2024 р.
Іспанія	47	Для резидентів, до 54% в залежності від автономного регіону. 19% для резидентів інших країн ЄС/ЄЕЗ	1 січня 2024 р.
Швеція	20	+ муніципальний податок	24 січня 2024 р.
Україна	18		29 грудня 2023 р.

Джерело: Узагальнено автором на основі [23]

Таблиця В.1 – пояснення показників використаних в регресивному аналізі

Регресійна статистика:	
1. Множинний R (Multiple R):	Коефіцієнт кореляції між спостережуваними та передбачуваними значеннями.
2. R-квадрат (R-squared):	Коефіцієнт детермінації. Вказує на частку варіації залежної змінної, яку пояснює регресійна модель.
3. Нормований R-квадрат (Normalized R-squared):	Виправлений R-квадрат для кількості залежних змінних та об'єму вибірки.
4. Стандартна помилка (Standard Error):	Міра точності оцінки коефіцієнтів регресії. Чим менше значення, тим точніше прогнози моделі.
5. Спостереження:	Кількість спостережень, на яких ґрунтується аналіз.
Дисперсійний аналіз:	
1. df:	Ступені свободи - кількість незалежних спостережень мінус кількість оцінюваних параметрів моделі.
2. SS (Sum of Squares):	Сума квадратів відхилень між фактичними та передбачуваними значеннями.
3. MS (Mean Square):	Середнє квадратичне відхилення, що обчислюється як SS / df .
4. F-статистика:	Відношення між середнім квадратом регресії та середнім квадратом залишків. Використовується для оцінки значимості регресії.
5. Значимість F:	P-значення F-статистики. Ймовірність отримати значення F, яке або більше або рівне спостережуваному значенню F, якщо нульова гіпотеза про відсутність зв'язку вірна.
Коефіцієнти:	
1. Y-перетин (Y-intercept):	Значення Y, коли $X = 0$. Вказує на те, яке значення залежної змінної (Y) очікується, коли всі незалежні змінні (X) рівні нулю.
2. Перемінна X 1:	Коефіцієнт перед змінною X, який вказує на зміну в Y, коли X змінюється на одиницю.
Звіт за залишками:	
1. Передбачене Y:	Значення Y, передбачене за допомогою регресійної моделі для кожного спостереження.
2. Залишки:	Різниця між фактичними та передбаченими значеннями Y. Це відображає, наскільки далеко фактичні спостереження розташовані від лінійної регресії.

Джерело: Авторська розробка